

FORSSAN SEUDUN KOTOUTTAMISOHJELMA 2017 - 2020

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 MAAHANMUUTTO SUOMESSA JA FORSSAN SEUDULLA	2
2.1 Ohjelman lähtötilanne.....	2
2.2 Maahanmuuton eri perusteet.....	3
2.3 Suomen kansalaisuuden saaminen	6
3 KOTOUTTAMINEN JA VASTUUNJAKO	7
4 KIELI JA KULTTUURI	9
4.1 Tulkkipalvelut	9
4.2 Kielen oppiminen.....	10
4.3 Oman kielen ja kulttuurin ylläpitäminen.....	11
4.4 Kulttuurierojen huomioiminen palveluissa	11
4.5 Yhdenvertaisuuden ja hyvien etnisten suhteiden edistäminen.....	12
Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 - kieli ja kulttuuri.....	14
5 ASUMINEN	15
5.1 Maahanmuuttajan kotikunta	15
5.2 Asuntojen osoittaminen	15
5.3 Naapuruston rooli kotoutumisessa	16
Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – asuminen	17
6 SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT	18
6.1 Sosiaalityö.....	18
6.2 Perhepalvelut	20
6.3 Vammais- ja vanhuspalvelut	21
6.4 Terveystieteiden palvelut	22
6.5 Mielenterveystyö	23
6.6 Monialainen yhteistyö.....	23
Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – sosiaali- ja terveyspalvelut.....	24

7 VARHAISKASVATUS, PERUSOPETUS JA TOISEN ASTEEN OPETUS.....	25
7.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus.....	25
7.2 Perusopetus ja valmistava opetus.....	27
7.3 Lukio- ja ammattiopetus	29
7.4 Oppilashuolto	30
Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – varhaiskasvatus, perusopetus ja toisen asteen opetus....	32
8 AIKUISKOULUTUS, TYÖLLISYYS JA YRITTÄJYYS.....	33
8.1 Aikuiskoulutus	33
8.2 Työvoimapalvelut	33
8.3 Työllisyys.....	35
8.4 Yrittäjyys.....	37
Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – aikuiskoulutus, työllisyys ja yrittäjyys.....	38
9 KOLMANNEN SEKTORIN KOTOUTTAMISTYÖ.....	39
Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – kolmannen sektorin kotouttamistyö	40
10 OHJELMAN TOTEUTUKSEN SEURANTA.....	41
Kehittämistoimenpide 2017–2020 – ohjelman toteutuksen seuranta.....	41

LIITE 1: Forssan seudun kotouttamisen kehittämistoimenpiteiden koonti 2017–2020

LIITE 2: Tilastotietoa maahanmuutosta

LIITE 3: Maahanmuuton ja kotouttamisen keskeiset käsitteet

LIITE 4: Hyödyllisiä linkkejä

1 JOHDANTO

Kotouttamisohjelma on maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisestä säädettyssä laissa (1386/2010) määritelty asiakirja, jonka tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista suomalaisen yhteiskunnan yhdenvertaisiksi ja täysivaltaisiksi jäseniksi. Kotouttamisohjelman laatiminen on kuntien lakisääteinen velvollisuus. Ohjelma voidaan laatia kuntakohtaisena tai seudullisena, ja se tulee hyväksyä kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistaa vähintään kerran neljässä vuodessa.

Forssan seudun kotouttamisohjelma on laadittu Forssan kaupungin sekä Humppilan, Jokioisten, Tammelan ja Ypäjän kuntien seudullisena yhteistyönä. Seudun ensimmäinen kotouttamisohjelma laadittiin vuonna 2011 ja päivitettiin vuosille 2013–2016. Kotouttamisohjelma on uusittu vuosille 2017–2020 huomioiden seudun maahanmuuttajarakenteen muutos, johon on vaikuttanut kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden määrän lisääntyminen.

Kotouttamisohjelma on keskeinen väline kotouttamisen sisällön suunnitteluun ja monialaisen yhteistyön edistämiseen. Tehokas alkuvaiheen kotouttaminen on seudulle asetuneiden maahanmuuttajien ja kuntien yhteinen etu. Oikea-aikaisilla ja maahanmuuttajien tarpeisiin vastaavilla palveluilla ja toimintatavoilla voidaan nopeuttaa kotoutumista ja vähentää erityispalvelujen tarvetta. Samalla voidaan ehkäistä syrjäytymiskiirteen syntymistä.

Forssan seudun kotouttamisohjelmassa 2017–2020 kuvataan seudun maahanmuuttotilannetta ja maahanmuuton eri perusteita, kotouttamisen vastuunjakoja sekä maahanmuuttajille tarjolla olevia palveluita. Ohjelmassa kuvataan myös seikkoja, jotka tulisi huomioida palveluiden kehittämisessä maahanmuuttajille soveltuviksi ja kotoutumista edistäviksi. Kehittämistoimenpiteet on koottu ohjelmaan alakohtaisesti. Ohjelman toteutumista seurataan vuosittain.

Kotouttamisohjelman laatimisesta on vastannut seudullinen kotouttamisverkosto sekä laaja joukko eri alojen edustajia ja asiantuntijoita seuraavista organisaatioista:

*Forssan kaupunki
Humppilan kunta
Jokioisten kunta
Tammelan kunta
Ypäjän kunta*

*Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä
Forssan Seudun Kehittämiskeskus Oy
Forssan yhteislyseo
Hämeen ELY-keskus
Hämeen työ- ja elinkeinotoimisto
Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä
SPR Forssan vastaanottokeskus
TUVAKO-verkosto*

2 MAAHANMUUTTO SUOMESSA JA FORSSAN SEUDULLA

Suomi kansainvälistyy nopeaa tahtia. Vuonna 1990 Suomessa asui alle 40 000 ulkomaalais-taustaista henkilöä. Vuonna 2000 ulkomaalais-taustaisten henkilöiden määrä oli lähes 115 000, ja vuoteen 2014 mennessä jo yli 320 000 (ks. liite 2). Suomen kansainvälistymiseen on vaikuttanut muun muassa vapaa liikkuminen ja informaatioteknologia sekä Suomen maine vapaana ja vakaana, korkean koulutustason maana.

Kansainvälistymisen myötä eri kulttuurit kohtaavat suomalaisen arkipäivän areenoilla. Kulttuurien moninaistuminen tuo mukanaan sekä mahdollisuuksia että haasteita. Suomen hallitusohjelmassa 2015 todetaan maahanmuuttajien vahvistavan Suomen innovaatiokykyä ja osaamista, tuomalla oman kulttuurinsa vahvuuksia osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Maahan muuttaneet tuovat mukanaan osaamista eri maiden kulttuureista ja markkinoista, sekä verkostoitumisen mahdollisuuksia, joita esimerkiksi kansainvälistä

kauppaa tekevät yritykset voivat hyödyntää. Toisaalta haasteita aiheuttaa maahanmuuttajien kotouttaminen osaksi suomalaista yhteiskuntaa siten, ettei heidän yhteiskunnallinen asemansa poikkeaisi valtaväestöstä esimerkiksi työllistymisen suhteen. Eri kulttuurien sopuisa rinnakkaiselo vaatiikin kaikilta osapuolilta vahvaa sitoutumista suomalaisten perinteisten arvojen noudattamiseen: demokratiaan, tasa-arvoon, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja kaikista huolehtimiseen.

2.1 Ohjelman lähtötilanne

Forssan seudulle on perinteisesti asettunut maahanmuuttajia, joiden maahanmuuton syynä on ollut työsuhde, opiskelupaikka tai perheside suomalaiseen henkilöön. Vuonna 2015 Forssan seudulla asui 736 ulkomaan kansalaista, joista valtaosa Forssassa. Maahanmuuttajien määrä seudulla on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa.

	Ulkomaan kansalaiset										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Forssa	249	272	315	341	375	399	452	507	538	552	557
Humpkala	18	18	24	22	22	23	28	35	35	38	33
Jokioinen	55	61	65	69	76	76	69	76	65	67	71
Tammela	26	38	41	41	41	33	29	36	39	43	45
Ypäjä	19	19	28	21	22	19	22	27	25	27	30
Forssan seutukunta	367	408	473	494	536	550	600	681	702	727	736

Lähde: Tilastokeskus/Statfin

Vuoden 2015 syyskuussa Forssaan perustettiin Suomen Punaisen Ristin ylläpitämä pakolaisten hätämajoituskeskus, vastaanamaan osaltaan maailmanlaajuiseen kriisiin, jonka seu-

rauksena Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita lyhyen ajan sisällä. Helmikuussa 2016 hätämajoituskeskus muutettiin pakolaisten vastaanottokeskukseksi.

Forssan vastaanottokeskus sijaitsee Forssan kaupungin omistamassa kerrostalokiinteistössä ja tarjoaa 200 asukaspaikkaa henkilöille, jotka ovat hakeneet Suomen valtiolta kansainvälistä suojelua eli turvapaikkaa. Turvapaikanhakijat asuvat keskuksessa turvapaikanhakuprosessin ajan. Vastaanottokeskus huolehtii turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveyspalveluiden ja työ- ja opintotoiminnan järjestämisestä sekä turvapaikkaprosessin aikana tarvittavasta muusta ohjauksesta ja neuvonnasta. Vastaanottokeskuksessa asuvat henkilöt eivät ole kuntalaisia, ja vastaanotto- prosessin aikaisista kustannuksista vastaa Maahanmuuttovirasto. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet käännytetään takaisin kotimaihinsa. Myönteisen turvapaikan saaneet muuttavat vastaanottokeskuksesta joko Forssan seudun kuntiin tai muualle Suomeen.

Vuonna 2016 kaikki seudun kunnat solmivat Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa pakolaisten vastaanottosopimukset. Sopimuksissa sovittiin kuntakohtaisesti vuosittain vastaanotettavista kiintiöpakolaisista sekä kuntapaikkojen tarjoamisesta turvapaikan saaneille henkilöille. Pakolaisten vastaanottosopimusten myötä seudun kunnat ovat oikeutettuja saamaan laskennallista kuntakorvausta sekä muita erityisiä korvauksia alueelleen muuttavista, kansainvälistä suojelua saavista henkilöistä.

2.2 Maahanmuuton eri perusteet

Työ- ja opiskeluperusteinen maahanmuutto

Ulkomaalaiselle henkilölle, joka on työllistymässä Suomeen, voidaan myöntää työntekijän oleskelulupa. Työnteon perusteella myönnetty oleskelulupa oikeuttaa työntekoon luvassa mainitulla ammattialalla tai nimetyn työnantajan palveluksessa. Oleskeluluvan hakuprosessi on kaksivaiheinen: työ- ja elinkeinotoimisto harkitsee luvan työvoimapolitiittiset ja toimeentuloon liittyvät edellytykset ja tekee niiden perusteella osapäätök-

sen, minkä jälkeen Maahanmuuttovirasto myöntää oleskeluluvan, ellei sen myöntämiselle ole laissa säädettyjä esteitä. Lupaa on haettava, ellei työnteke ole mahdollista muun oleskeluluvan perusteella. Vuonna 2015 myönnettiin 3 003 osapäätöstä edellyttävää työntekijän oleskelulupaa.

Työntekijän oleskeluluvan lisäksi ulkomaalaiselle voidaan myöntää oleskelulupa muulla työnteon perusteella, esimerkiksi erityisasiantuntijana tai tutkijana työskentelyyn erityistä ammattitaitoa vaativassa tehtävässä. Luvan myöntää tällöin Maahanmuuttovirasto ilman TE-toimiston osapäätöstä ja työvoimapolitiittista harkintaa. Vuonna 2015 myönnettiin 2 383 oleskelulupaa erityistä ammattitaitoa vaativissa tehtävissä työskentelyä varten.

Itsenäistä elinkeinoa tai ammattia Suomessa harjoittavalle ulkomaalaiselle voidaan myöntää elinkeinonharjoittajan työlupa. Tällöin Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus arvioi elinkeinotoiminnan kannattavuuden ja toimeentulon riittävyyden, ja antaa osapäätöksensä asiasta, minkä jälkeen Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen oleskeluluvasta. Vuonna 2015 myönnettiin 50 elinkeinonharjoittajan oleskelulupaa.

Työperäinen maahanmuutto muodostaa vain pienen osan maahanmuuton aiheuttamasta työvoiman tarjonnan lisäyksestä. Suomeen on viime vuosina tultu lähinnä asiantuntijatehtäviin, ja sellaisiin työtehtäviin, joihin ei löydy suomalaisia työntekijöitä. Työperäinen maahanmuutto täydentää suomalaista työvoimaa ja vahvistaa työvoiman osaamispuutetta. Henkilöstöä tarvitaan etenkin terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja koulutoimen tehtäviin, sekä väestön ikääntymisen myötä enenevässä määrin esimerkiksi vanhustenhuoltoon. Forssan seudulla työskentelee ulkomaalaisia työntekijöitä pääasiassa maatalouden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimialoilla.

Ulkomaalaiselle opiskelijalle voidaan myöntää opiskelijan oleskelulupa, mikäli Suomessa suoritettavat opinnot kestävät yli 90 päivää. Vuonna 2015 opiskelijan oleskelulupa myönnettiin 5 869 henkilölle. Suurimpina kansalaisuusryhminä olivat venäläiset, kiinalaiset ja vietnamilaiset opiskelijat. Ulkomaalaisten opiskelijoiden kautta avautuu mahdollisuuksia rakentaa verkostoja heidän kotimaihinsa.

Oleskeluluvan työnteon tai opiskelun perusteella saaneiden on pystyttävä turvaamaan oma toimeentulonsa Suomessa oleskelun ajan. EU-valtioiden, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa Suomeen.

Humanitaarinen maahanmuutto

Ulkomaalainen henkilö, joka pelkää tulewansa kotimaassaan vainotuksi alkuperänsä, uskontonsa, kansallisuutensa, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi eikä pelkoonsa perustuen voi vedota kansalaisuusmaansa suojelukseseen, voi hakea Suomesta kansainvälistä suojelua eli turvapaikkaa. Turvapaikkaa haetaan Suomen rajatarkastusviranomaisilta tai poliisilta välittömästi maahantulon jälkeen. Turvapaikanhakijat sijoitetaan hakemuksen käsittelyajaksi vastaanottokeskukseen. Hakemukset käsittelee Maahanmuuttovirasto.

Turvapaikanhakija, joka kertoo olevansa alle 18-vuotias ja saapuneensa maahan yksin tai sellaisen henkilön seurassa, joka ei ole hänen vanhempansa tai huoltajansa, sijoitetaan turvapaikkaprosessin ajaksi lapsille tarkoitettuun ryhmäkotiin tai tukiasumisyksikköön. Maahanmuuttovirasto pyrkii jäljittämään hakijan vanhemmat tai muun hänen huollostaan vastanneen henkilön. Yksintulleelle alaikäiselle määrätään myös laillinen edustaja toimimaan hänen edunvalvojanaan turvapaikkamenettelyssä. Hakijan ikä selvitetään ensisijaisesti asiakirjojen, rekistereiden ja hakijan kuulemisen avulla. Jos annettujen tietojen oikeellisuutta on syytä epäillä, voi-

daan hakijalle tehdä ikämääritystesti. Mikäli hakija kieltäytyy iänmäärityksestä, häntä kohdellaan täysi-ikäisenä. Forssan vastaanottokeskukseen ei sijoiteta yksintulleita alaikäisiä.

Kansainvälisen suojelun antamisen edellytykset arvioidaan jokaisen turvapaikanhakijan osalta yksilöllisesti. Arvioinnissa otetaan huomioon hakijan esittämät ja Maahanmuuttoviraston hankkimat selvitykset hakijan olosuhteista lähtömaassa sekä käytettävissä olevat tiedot kyseisen maan oloista. Turvapaikka voidaan myöntää henkilölle, jolla on perusteltu syy pelätä vainoa kotimaassaan tai muussa pysyvässä asuinmaassaan. Turvapaikan saanut saa Suomessa pakolaisaseman.

Jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, mutta henkilöä uhkaa kotimaassaan kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus tai jos hän ei voi palata kotimaahansa joutumatta siellä vallitsevan aseellisen selkkauksen vuoksi vakavaan henkilökohtaiseen vaaraan, hänelle voidaan myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella.

Turvapaikkaa tai toissijaista suojelua ei myönnetä henkilölle, joka on tehnyt tai jonka voidaan perustellusti epäillä tehneen rikoksen rauhaa vastaan, sotarikoksen tai rikoksen ihmiskuntaa vastaan, törkeän muun kuin poliittisen rikoksen ennen Suomeen saapumistaan tai YK:n tarkoitusprien ja periaatteiden vastaisen teon. Toissijainen suojeluasema voidaan jättää myöntämättä myös, jos on perusteltua aihetta epäillä henkilön tehneen törkeän rikoksen joko Suomessa tai ennen Suomeen saapumistaan.

Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille tehdään käännytyspäätös, johon voidaan sisällyttää enintään 30 päivän aikaraja vapaaehtoiselle maasta poistumiselle. Käännyttyksen eli maasta poistamisen toimeenpanee

poliisi. Jos kielteisestä turvapaikkapäätöksestä valitetaan hallinto-oikeuteen, ei käännytämistä toimeenpanna ennen hallinto-oikeuden päätöstä.

Vuonna 2015 Suomesta haki turvapaikkaa kymmenkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna: 32 476 henkilöä, joista yksintulleita alaikäisiä 3 024. Valtaosa hakijoista oli irakilaisia; seuraavaksi suurimmat hakijaryhmät afganistanilaisia, somalialaisia ja syyrialaisia.

Suomi vastaanottaa vuosittain myös YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun (UNHCR) pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia henkilöitä. Suomen pakolaiskiintiön suuruudesta päättää eduskunta vuosittain valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Pakolaiskiintiön määrä on vuodesta 2011 alkaen ollut 750 henkilöä vuodessa, mutta esimerkiksi vuosina 2014 ja 2015 sovittiin 300 henkilön lisäkiintiöstä Syyrian kriisin vuoksi.

Valtioneuvosto päättää mitä kansalaisuuksia kiintiöpakolaisiksi valitaan ja miltä alueilta. Maahanmuuttovirasto valitsee kiintiöpakolaisina Suomeen vastaanotettavat henkilöt yhteistyössä kuntien ja ELY-keskusten edustajien sekä suojelupoliisin kanssa. Maahanmuuttovirasto myös sijoittaa kiintiöpakolaiset kuntiin yhteistyössä ELY-keskusten kanssa. Kunnat valitsevat vastaanottamansa henkilöt ELY-keskusten esitysten perusteella. Valintapäätökseen vaikuttaa muun muassa kunnassa saatavilla olevat palvelut. Vuonna 2016 solmittujen pakolaisten vastaanottosopimusten mukaan Forssa, Jokioinen, Tammela ja Ypäjä vastaanottavat kukin vuosittain 1 perheen tai 5 henkilöä kiintiöpakolaisina. Humppila vastaanottaa vuosittain 2 perhettä tai 10 henkilöä.

Perhesiteisiin perustuva maahanmuutto

Suomen kansalaisen tai maassa pysyvästi asuvan ulkomaalaisen perheenjäsenen on mahdollista hakea oleskelulupaa Suomeen

perhesiteen perusteella. Ulkomaalaislaissa (301/2004) määritellään perheenjäseniksi aviopuoliso, rekisteröity parisuhdekumppani, avopuoliso kahden vuoden yhdessä asumisen tai yhteisessä huollossa olevan lapsen perusteella, alle 18-vuotias naimaton lapsi jonka huoltaja Suomessa asuva henkilö on sekä Suomessa asuvan, alle 18-vuotiaan henkilön huoltaja. Erityisestä syystä oleskelulupa voidaan myöntää perhesiteen perusteella myös ydinperheen ulkopuolisille hakijoille, kuten täysi-ikäisen henkilön vanhemmille tai sisaruksille.

Suomessa pysyvästi asuvan ulkomaan kansalaisen perheenjäsenelle voidaan myöntää oleskelulupa vain, mikäli perhe pystyy turvaamaan toimeentulonsa Suomessa. Toimeentuloedellytys ei kuitenkaan koske turvapaikan saaneen tai pakolaiskiintiöön valitun perheenjäseniä, jos perhe on muodostettu ennen perheenkokoajan Suomeen tuloa. 1.7.2016 tai sen jälkeen turvapaikan saaneiden tai pakolaiskiintiöön valittujen henkilöiden perheenjäsenten on laitettava oleskelulupahakemukset vireille kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun perheenkokoaja on saanut turvapaikkapäätöksen tai kiintiöön valintapäätöksen tiedokseen, jotta luvat voitaisiin myöntää ilman toimeentuloedellytystä. Toimeentuloedellytyksestä voidaan poiketa vain painavasta syystä tai lapsen edun sitä vaatiessa. Suomen kansalaisten perheenjäseniltä, entisiltä Suomen kansalaisilta ja heidän perheenjäseniltään tai syntyperäisten suomalaisten jälkeläisiltä ja heidän perheenjäseniltään ei edellytetä riittävää toimeentuloa.

Perhesiteen perusteella tapahtuva maahanmuutto muodostaa suuren osan kokonaisuudessaan maahanmuutosta. Vuonna 2015 perhesiteen perusteella myönnettiin 6 036 ensimmäistä oleskelulupaa. Näistä Suomen kansalaisten perheenjäsenille myönnettiin 898 oleskelulupaa, kansainvälistä suojelua saavien perheenjäsenille 986 oleskelulupaa ja muiden ulkomaalaisten perheenjäsenille 4 152 oleskelu-

lupaa. Lupia myönnettiin eniten venäläisille, intialaisille ja somalialaisille perheenjäsenille.

Paluumuutto

Sukujuuriltaan suomalaiset tai Suomeen muuten läheisen yhteyden omaavat henkilöt voivat hakea oleskelulupaa Suomeen ilman muita syitä, kuten työntekoa, opiskelua tai perhesidettä. Paluumuuttajan oleskeluluvan myöntämiseen vaikuttavat suomalaisten sukujuurten vahvuus ja läheisyys. Paluumuuttajiksi luokitellaan entiset Suomen kansalaiset ja syntyperäisten Suomen kansalaisten jälkeläiset sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevat henkilöt, jotka ovat palvelleet Suomen armeijassa vuosina 1939–1945 tai kuuluneet Inkerin siirtoväkeen.

Paluumuutto Suomeen on vähenemässä. Vuonna 2015 myönnettiin oleskelulupa 244 paluumuuttajalle.

2.3 Suomen kansalaisuuden saaminen

Suomessa asuva täysi-ikäinen ulkomaalainen voi hakea Suomen kansalaisuutta, mikäli hän on asunut Suomessa riittävän kauan, on nuhteeton ja huolehtinut julkisoikeudellisista maksuvelvoitteistaan sekä elatusvelvollisuudesta, pystyy antamaan selvityksen toimeentulostaan ja omaa riittävän kielitaidon. Lisäksi edellytetään, että hakijan henkilöllisyys on pystytty luotettavasti selvittämään.

Suomen kansalaisuuden saanutta koskevat samat oikeudet ja velvollisuudet kuin syntyperäisiä Suomen kansalaisia. Vuonna 2015 Suomen kansalaisuus myönnettiin hakemuksesta 8 281 henkilölle. Kielteinen kansalaisuus päätös johtuu useimmiten riittämättömästä suomen- tai ruotsinkielen taidosta.

3 KOTOUTTAMINEN JA VASTUUNJAKO

Kotoutuminen on määritelty kotoutumislais-
sa (1386/2010) maahanmuuttajan ja yhteis-
kunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jon-
ka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle
yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia
tietoja ja taitoja samalla kun hänen mahdolli-
suuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitä-
miseen tuetaan.

Kotoutuminen on kaksisuuntainen ja pitkä-
kestoinen muutosprosessi, jossa yhteiskunta
muuttuu väestön monimuotoistumisen myö-
tä ja maahanmuuttajat kehittävät tietotaito-
aan suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän
vaateita vastaavaksi. Yhteiskunnalla on vel-
vollisuus tarjota maahanmuuttajille riittävät
mahdollisuudet kotoutumiseen ja aktiiviseen
osallistumiseen, mutta toisaalta oikeus odot-
taa maahanmuuttajien myös aktiivisesti osal-
listuvan oman kotoutumisensa ja tilanteensa
edistämiseen. Onnistunut kotoutuminen
edellyttää myös myönteistä vuorovaikutusta
eri väestöryhmien välillä.

Kotouttaminen on määritelty kotoutumislais-
sa kotoutumisen monialaiseksi edistämiseksi
ja tukemiseksi viranomaisten ja muiden tahojen
toimenpiteillä ja palveluilla. Oikeus ko-
toutumista edistäviin palveluihin ei ole sidok-
sissa maahantuloperusteeseen vaan maa-
hanmuuttajan tarpeisiin. Kotouttaminen
edellyttää monen sektorin välistä yhteistoi-
mintaa.

Valtio

Valtakunnallista kotouttamistyötä ja sen ke-
hittämistä linjataan valtioneuvoston laatimal-
la valtion kotouttamisohjelmalla. Valtion ko-
touttamisohjelma laaditaan neljäksi vuodeksi
kerrallaan ja rahoitetaan valtion talousarvion
rajoissa.

Kotouttamispolitiikan yleisestä kehittämisestä,
suunnittelusta ja ohjauksesta sekä valta-

kunnallisesta seurannasta ja arvioinnista vas-
taa työ- ja elinkeinoministeriö. Kotouttami-
sen kannalta keskeiset ministeriöt – opetus-
ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveystoimi-
nisteriö, sisäministeriö, työ- ja elinkeinomi-
nisteriö, ulkoministeriö, valtiovarainministe-
riö ja ympäristöministeriö – määrittelevät
lisäksi omat tavoitteensa ja toimenpiteensä
kotouttamisen kehittämiseksi. Ministeriöiden
edustajien yhteistyöelin yhteensovittaa ja
tehostaa keskeisten ministeriöiden kotout-
tamisen suunnittelua, toimenpiteitä ja ohja-
usta.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa ELY-
keskusten ohjaamisesta kotouttamiseen ja
hyvien etnisten suhteiden edistämiseen liit-
tyissä tehtävissä.

ELY-keskus ja aluehallintovirasto

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset
vastaavat kotouttamisen alueellisesta kehit-
tämisestä, yhteistyöstä, yhteensovittamisesta
ja seurannasta omilla toimialueillaan. ELY-
keskukset laativat pakolaisten kuntaan osoit-
tamisen alueellisen strategian ja vastaavat
sen toimeenpanosta. ELY-keskukset vastaa-
vat myös ilman huoltajaa maassa asuvien
lasten ja nuorten asumisyksiköiden perusta-
misesta sopimisesta ja valvonnasta.

ELY-keskusten tehtävänä on TE-toimistojen
ohjaus, neuvonta, tukeminen ja osaamisen
kehittäminen sekä työvoimakoulutuksena
tarjottavan kotoutumiskoulutuksen suunnit-
telu, hankinta ja valvonta. ELY-keskukset tu-
kevat ja neuvovat myös kuntia kotouttamis-
työssä ja kotouttamisohjelmien laadinnassa,
ja seuraavat kotouttamisohjelmien toteutta-
mista. Lisäksi ELY-keskusten tehtäviin kuuluu
hyvien etnisten suhteiden ja kulttuurien väli-
sen vuoropuhelun edistäminen. Forssan seu-
tu kuuluu Hämeen ELY-keskuksen toimialu-
eeseen.

Aluehallintovirastot vastaavat maahanmuuttajien kotoutumista edistävien ja tukevien toimenpiteiden ja palvelujen suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta omille toimialueilleen kuuluvissa asioissa. Aluehallintovirastojen vastuulla on myös huolehtia, että maahanmuuttajien erityistarpeet huomioidaan esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa ja koulutus- ja sivistystoimissa sekä kuntien vastuulla olevien palvelujen laatua ja saatavuutta arvioitaessa. Aluehallintovirastot tekevät yhteistyötä toimialueensa ELY-keskusten kanssa. Forssan seutu kuuluu Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueeseen.

TE-toimisto

TE-toimistot vastaavat työnhakijana olevien maahanmuuttajien työllistymisestä, kotoutumista tukevista työvoima- ja yrityspalveluista sekä palvelujen soveltumisesta maahanmuuttajille. Erityisinä kotoutumista edistävinä toimina TE-toimisto vastaa maahanmuuttaja-asiakkaidensa alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien tekemisestä sekä kotoutumiskoulutukseen ohjaamisesta (ks. kappale 8.2). TE-toimisto toimii yhteistyössä kuntien kanssa paikallistason kotouttamisen toteuttamisessa. Forssan seutu kuuluu Hämeen TE-toimiston toimialueeseen. Seudun asiakkaita palvellaan TE-toimiston Forssan toimipisteessä.

Kunta

Kunnat vastaavat paikallisen kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta yhteistyössä TE-toimiston kanssa.

Kuntien tehtävänä on huomioida maahanmuuttajien tarpeet ja kotoutumisen edistäminen palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kuntien tehtävänä on myös varmistaa palveluntarjonnan riittävyys ja soveltuvuus maahanmuuttajille sekä huolehtia henkilöstön kotouttamisosaamisesta. Lisäksi kuntien tehtävänä on tukea kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta paikallista-

solla ja edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Forssan seudun kuntien kotouttamisyhteistyön kehittämisestä vastaa seudullinen kotouttamisverkosto.

Kunnat osallistuvat maahanmuuttajien alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien laatimiseen tai vastaavat niiden laatimisesta työvoiman ulkopuolella oleville maahanmuuttajille. Forssan seudun kunnissa asuvien maahanmuuttajien alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien laatiminen on keskitetty Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymälle (ks. kappale 6.2).

Kotoutuja

Viranomaisten tehtävänä on huolehtia kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisestä. Maahanmuuttajalla itsellään on kuitenkin aktiivinen rooli omassa kotoutumisprosessissaan. Kotoutumispalveluita tarvitsevan maahanmuuttajan tehtävänä on osallistua henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelman laatimiseen sekä suunnitelmassa sovittuihin palveluihin ja toimenpiteisiin. Kotoutujan omatoimisuus, motivaatio ja sitoutuminen ovat kotoutumisen toteutumisen kannalta keskeisessä roolissa.

4 KIELI JA KULTTUURI

4.1 Tulkkipalvelut

Maahanmuuttaja-asiakkaan oikeudesta saada tulkkausta omalle äidinkielelleen säädetään useissa laeissa, kuten ulkomaalaislaissa, kotoutumislaissa, hallintolaissa, esitutkintalaissa, laissa potilaan asemasta ja oikeuksista sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Viranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta ja kääntämisestä aloitteestaan vireille tulleissa asioissa, jos maahanmuuttaja ei osaa suomen tai ruotsin kieltä. Maahanmuuttajalla on oikeus saada tieto itseään koskevasta päätöksestä äidinkielellään tai muulla kielellä, jota hänen voidaan perustellusti odottaa ymmärtävän. Viranomaisen huolehtii tulkitsemisesta ja kääntämisestä myös muissa maahanmuuttajien velvollisuuksia koskevissa asioissa mahdollisuuksien mukaan.

Valtio korvaa kansainvälistä suojelua saavien maahanmuuttajien kotouttamisasioiden tulkkauskustannukset kunnille täysimääräisinä. Korvattavia tulkkaustilanteita ovat esimerkiksi alkuvaiheen perehdytys, kotoutumissuunnitelman teko, kodin ja koulun välinen yhteistyö sekä sosiaali- ja terveystalvelujen asiakastyö. Tulkin tilaamisesta vastaa aina työn tekijä.

Tulkkauspalveluja tarjoavat alueelliset tulkkeskukset, yksityiset yritykset ja freelancer-tulkit. Seudun kuntien ja hyvinvointikuntayhtymän käyttämät tulkkauspalvelut on pääosin kilpailutettu. Tulkkipalvelun valintaan vaikuttaa hinnan lisäksi tulkkien saatavuus. Seudulla ei toimi omaa tulkkipalvelua, ja etätulkkausta suositetaan silloin kun sen käyttäminen on asian käsittelyn kannalta mahdollista. Kiireellisissä tilanteissa käytetään pikatulkkipalveluja.

Tulkkien tehtävänä on tulkata asioimistilanteessa käytetyt puheenvuorot ja selventää sanoman ymmärtämisen kannalta oleellisia kulttuuritaustoja. Tulkit noudattavat työssään asioimistulkin ammattisäännöstöä ja asioimistulkkausohjeita. He ovat vaitiolovelvollisia eivätkä käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä saamaansa tietoa. Tulkit eivät saa ottaa vastaan toimeksiantoja, joihin heillä ei ole tarpeellista pätevyyttä tai jossa he ovat jäävejä. Tulkkauksen tilaajan on tästä syystä ilmoitettava tulkkauksen aihe ja tulkkausta tarvitsevan asiakkaan nimi, ennen tulkkipalveluksen vahvistamista. Tulkkiavusteiseen asioimiseen on aina varattava kaksinkertainen aika.

Tulkit eivät toimi tulkattavien avustajina tai asiamiehinä, eivätkä saa antaa henkilökohdtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikutusta työhönsä. Tulkit eivät saa jättää tulkattavasta asiasta pois mitään tai lisätä siihen mitään. Tulkkia käyttävän työntekijän on muistettava, että hän keskustelee asiointitilanteessa asiakkaan kanssa tulkin välityksellä, ei tulkin kanssa. Puhe on hyvä jaksottaa siten, että tulkin on mahdollista muistiinpanna ja välittää koko asiasisältö. Ammattitaitoisen asioimistulkin velvollisuutena on tulkata asiakkaalle kaikki asiointitilanteessa käytävä keskustelu, vaikei se liittyisi asiakkaan omaan asiaan. Kielitaidottoman asiakkaan läsnäollessa ei siis voida käsitellä asioita, joita ei käsiteltäisi kieltä taitavan asiakkaan läsnäollessa.

Asioimistulkkaus voi tapahtua lähitulkkausena, jolloin tulkit on asioimistilanteessa fyysisesti läsnä, tai etätulkkausena puhelimen tai videotulkkauslaitteiden välityksellä. Etätulkkauksen onnistumisen kannalta keskeisessä roolissa on käytettävä tekniikka. Puhelintulkkaukseen tarvitaan hyvä kaiutinpuhelin tai puhelimeen liitettävä pöytäkaiutin, jota

on mahdollista siirtää siten, että kaikkien läsnäolijoiden on mahdollista kuulla tulkkaus ja tulkin mahdollista kuulla kaikkien läsnäolijoiden puhe. Puhelintulkausta ei voida toteuttaa avoimessa tilassa, jossa asiakkaan yksityisasiointia ei ole mahdollista suojata asiankuulumattomilta henkilöiltä.

Arkipäiväisten ja yksinkertaisten asioiden tulkkauksessa, kuten kaupassa käymisessä tai vapaa-ajantoiminnassa, voidaan käyttää maahanmuuttajan kanssa samaa kieltä puhuvia henkilöitä, esimerkiksi ystäviä tai naapureita. Viranomaisien kanssa asioitaessa tai terveydenhuollon vastaanotoilla käytetään aina ammattitulkkeja. Lapsia ei missään tilanteissa käytetä tulkkeina.

4.2 Kielen oppiminen

Suomen kielen oppiminen on maahanmuuttajien kotoutumisen keskeinen elementti. Kielitaito on merkittävä tekijä ympäröivään yhteisöön sitoutumisessa ja identiteetin kehityksessä. Uuden kielen omaksuminen vie kuitenkin aikaa ja vaatii sitä opettelevalta vahvaa motivaatiota.

Tutkimustiedon mukaan motivaatio kielen oppimiseen on suurimmillaan maahantulon alkuvaiheessa. Peruskouluikäisillä motivaatio kytkeytyy keskeisesti opiskelukielen saavuttamiseen, nuorilla jatkokoulutuspaikkaan ja työikäisillä työllistymiseen. Ikääntyneille maahanmuuttajille vaatimus uuden kielen oppimisesta voi olla hyvin raskas, ja oppimisprosessi hitaasti edistyvä. Oppimismotivaation säilyttämisen kannalta nopea kielenopetukseen pääsy on tärkeää. Pitkittänyt odotus tai väärin kohdennetut kotouttamistoimenpiteet lisäävät passivoitumisen riskiä.

Lasten suomen kielen kehityksen tukeminen aloitetaan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Perusopetuksessa järjestetään suomi toisena kielenä -opetusta ja lukiossa suomi

toisena kielenä ja kirjallisuus -opetusta. Opin-toihin riittävän kielitaidon saavuttamista tuetaan myös perusopetukseen, lukio-opetukseen ja ammattiopetukseen valmistavassa opetuksessa. (Ks. kappaleet 7.1–7.3)

Työikäisille ja työmarkkinoille suuntaaville kotoutumislain piiriin kuuluville maahanmuuttajille järjestetään kotoutumiskoulutusta työvoimapolitiittisena toimenpiteenä. Koulutuksen kesto vaihtelee maahanmuuttajan lähtötason mukaan, mutta kestää tyyppillisimmin vuoden ajan. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on sellaisten kielellisten valmiuksien saavuttaminen, joita maahanmuuttaja tarvitsee arkielämässä, suomalaisessa yhteiskunnassa, jatkokoulutuksessa ja työelämässä toimimiseen. (Ks. kappaleet 8.1–8.2)

Suurin riski kielen oppimisen viivästymiselle on työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävillä aikuisilla, kuten kotiäideillä ja ikäihmisillä. Heidän kielen oppimistaan voidaan tukea erilaisilla kursseilla ja kielikerhoilla, joihin osallistuminen ei vaadi koko-aikaista läsnäoloa. Kurseista ja kerhoista hyötyvät myös kotoutumiskoulutukseen pääsyä odottavat aikuiset ja kaikki muut maahanmuuttajat, jotka haluavat kehittää kielitaitoaan. Forssan seudulla suomen kielen kurssseja ja -kerhoja järjestävät Wahren-opisto, Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymän omistama Faktia Oy, seurakunnat sekä kansalaisjärjestöt.

Suomen kielen oppimiseen ei kuitenkaan riitä vain oppiaineen opiskelu, vaan se tarvitsee tuekseen arkielämässä tapahtuvaa suomenkielistä vuorovaikutusta. Ympäristön merkitys kielen oppimisessa ja käytössä on suuri. Jokainen syntyperäinen puhuja, joka kohtaa kieltä opettelevan maahanmuuttajan, on tälle kielenopettaja. Onkin tärkeää, ettei keskustelukieltä automaattisesti vaihdeta esimerkiksi englanniksi, jos keskustelukumppanin ääntäminen poikkeaa totutusta tai keskustelu vaatii tavallista enemmän aikaa. Selkokielen käyttäminen ja puheen havainnollis-

taminen ilmeillä, eleillä tai vaikkapa piirtämällä helpottaa kommunikaatiota.

Kielen oppimisella on maahanmuuttajan opiskelun, työelämään sijoittumisen ja arkielämän sujumisen lisäksi vaikutusta myös Suomen kansalaisuuden saamiseen. Kansalaisuus edellyttää vähintään tyydyttävää suullista ja kirjallista suomen tai ruotsin kielen taitoa. Kielitaito voidaan osoittaa suorittamalla yleinen kielitutkinto hyväksytysti vähintään keskitasolla. Kansalaisuuteen vaadittava kielitaito voidaan osoittaa myös suorittamalla perusopetuksessa suomi tai ruotsi äidinkielenä -oppimäärä, valtionhallinnon kielitutkinto tai hankkimalla muu osoitus kielitaitoedellytystä vastaavasta kielitaidon tasosta.

4.3 Oman kielen ja kulttuurin ylläpitäminen

Kotoutumislaki (1386/2010) määrittelee maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen osaksi kotoutumisen käsitettä.

Oma äidinkieli on ihmiselle ajattelun ja tunteen kieli, ja olennainen identiteetin osa. Oman äidinkielen hallinta on perusta myös suomen kielen oppimiselle. Erityisesti lasten kohdalla on tärkeää varmistaa äidinkielen kehityksen jatkuminen maahanmuuton jälkeenkin, jotta suomen kielen oppiminen mahdollistuisi. Oman äidinkielen opetusta voidaan antaa perus- ja lukio-opetusta täydentävänä opetuksena ja monikulttuurisuuden kasvamisesta tukea jo varhaiskasvatuksesta lähtien. Pääasiallinen vastuu lasten oman äidinkielen opetuksesta on kuitenkin vanhemmilla. (Ks. kappaleet 7.1–7.4.)

Äidinkieli on myös kulttuurin säilyttämisen ja siirtämisen väline. Kulttuuri luodaan kielen avulla yhteisiä merkityksiä muodostaen, ja samaan kansakuntaan tai yhteisöön kuuluvat ihmiset hahmottavat maailmaa näiden merkitysten kautta. Kulttuuri pitää sisällään yh-

teisiä arvoja, uskomuksia ja tapoja, ja toimii ihmisiä ja sukupolvia yhdistävänä siteenä.

Maahanmuuttajien kotoutumisprosessi vaatii muuttuneeseen kieliympäristöön sopeutumisen lisäksi myös muuttuneeseen kulttuuriympäristöön sopeutumista. Tästä sopeutusprosessista käytetään usein kulttuurishokin nimitystä. Eri ihmiset voivat kokea kulttuurishokin hyvin eri tavoin, mutta sen etenemistä kuvataan usein vaiheittaiseksi. Maahanmuuton alkuvaiheessa uusi ympäristö saattaa tuntua ylivoimaiselta vanhaan kulttuuriin nähden ja tietoisuus kohdistua lähinnä sosiaalista kanssakäymistä rajoittaviin kulttuurieroihin. Seuraavassa vaiheessa uuteen kulttuuriin voi kohdistua torjunnan, turhautumisen ja jopa vihamielisyyden tunteita, ja turvaa haetaan oman kulttuurin arvoja vahvistamalla. Pikkuhiljaa kulttuurien välinen jännite alkaa laskea ja syntyy riittävä tasapaino, jossa kahden kulttuurin hallinta mahdollistuu.

Suomalaisen yhteiskunnan kielellinen ja kulttuurinen monimuotoisuus lisääntyy jatkuvasti. Eri kielet ja kulttuurit onkin tärkeää nähdä toisiaan tukevin, ei keskenään kilpailevin. Maahanmuuttajien kielitaidot ja kulttuuriosaaminen ovat Suomelle arvokasta sosiaalista ja taloudellista pääomaa, jota voidaan hyödyntää monella eri sektorilla.

4.4 Kulttuurierojen huomioiminen palveluissa

Eri kulttuureita edustavien ihmisten kohdassa, kohtaavat myös erilaiset taustat, arvot ja asenteet sekä käyttäytymis- ja kommunikointitavat. Sama pätee maahanmuuttajasiakkaiden ja valtaväestöä edustavien työntekijöiden kohtaamiseen. Yhteisymmärryksen saavuttamiseen tarvitaankin niin kutsuttua interkulttuurista eli kulttuurienvälisestä kompetenssia, mikä tarkoittaa kulttuuritaustaltaan

erilaisten ihmisten toimivaan vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön tarvittavia valmiuksia.

Kulttuurienväliset työskentelyvalmiudet koostuvat tietoisuudesta, vuorovaikutustaidoista, asenteista ja toiminnasta. Keskeistä on herkkyyks ja halu toimia erilaisissa kulttuurien kohtaamisen tilanteissa. Yhtäläisen tärkeää toisten kulttuurien arvojen ja käyttäytymiskoodien ymmärtämisen lisäksi on työntekijän kyky tiedostaa oma kulttuuri-identiteettinsä sekä omat arvonsa ja asenteensa. Interkulttuurisesti pätevällä työntekijällä on taito nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisten asemaan. Hänellä on myös kykyä olla kriittinen ja toimia sekä vaikuttaa muuttuvissa tilanteissa.

Asiakkaiden ulkomaalaisuus ei sinänsä edellytä erityistä ammattitaitoa työntekijöiltä, joiden ammattitaito on hankittu ihmisten kanssa työskentelyä varten. Maahanmuuttajat eivät ole tässä suhteessa muita ihmisiä erityisempiä. Maahanmuuttaja-asiakkaiden ikä, koulutus, kansallisuus ja kokemukset vaihtelevat, ja vastaavat kirjavuudeltaan maailman väestöä. Yleispätevää metodia maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn onkin mahdotonta löytää. Yhdistävänä tekijänä kaikilla maahanmuuttajilla on kuitenkin se, että he ovat vieraassa maassa. Työntekijät tarvitsevatkin tietoa uuteen maahan sopeutumisen prosessista sekä pakolaisuuteen ja kulttuureihin liittyvistä inhimillisistä tekijöistä. Tämä tieto tulee yhdistää ammatilliseen osaamiseen siten, että maahanmuuttajien elämäntilanteisiin vaikuttavat erityistekijät kyetään ottamaan huomioon.

Asiakkaiden tasa-arvoinen kohtelu on kaikkien julkisten palvelujen yhteinen lähtökohta. Tasa-arvo ei kuitenkaan tarkoita ainoastaan samanlaista kohtelua. Liian tiukka tasa-arvoisen kohtelun periaatteen noudattaminen voi estää eri ryhmien erityistarpeiden huomioimisen ja johtaa eriarvoisuuden lisääntymiseen. Yhdenvertaisuuslaissa

(1325/2014) korostetaan, että kohtelemalla kaikkia samalla tavoin, ei ihmisiä tule saattaa eriarvoiseen asemaan. Samanlaisen kohtelun periaatteesta poikkeaminen on sallittua, kun sen tavoitteena on heikommassa asemassa olevien ihmisten tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen.

4.5 Yhdenvertaisuuden ja hyvien etnisten suhteiden edistäminen

Hyvin toimiva, kulttuurisesti monimuotoinen yhteiskunta tarjoaa maahanmuuttajille hyvän alun elämän rakentamiseen Suomessa. Tällainen yhteiskunta myös säilyy vakaana ja turvallisena elinympäristönä kaikille asukkaille.

Kuntien ja muiden paikallisten viranomaisten tehtävänä on tukea kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä edistää myönteistä vuorovaikutusta alueillaan elävien eri väestöryhmien välillä. Tähän tehtävään liittyy oleellisesti kulttuurien välisen vuoropuhelun ja hyvien etnisten suhteiden edistäminen sekä maahanmuuttajien osallisuuden tukeminen.

Erot maahanmuuttajataustaisten väestöryhmien sisällä ovat yhtä suuria kuin syntyperäisten suomalaisten välillä. Maahanmuuttajat ja eri kansalaisuudet nähdään kuitenkin usein homogeenisinä ryhminä, joihin liitetään monenlaisia stereotyyppioita. Ihmisten, joihin kohdistetaan ennakkoluuloisia asenteita ja joita jopa syrjitään, on hyvin vaikeaa rakentaa elämää uudessa maassa. Stereotyyppioihin perustuvan tarkkailun kohteeksi joutuvat vähemmistöt usein pelkäävätkin vahvistavansa negatiivisia stereotyyppioita omalla käytöksellään, mikä voi saada arkisetkin tilanteet tuntumaan uhkaavilta. Valtaväestön asenteet vaikuttavat maahanmuuttajien hyvinvointiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumiseen hyvin konkreettisesti. Pahimmassa tapauksessa yhteisön ulkopuolisuuden koke-

mukset voivat muodostua kokonaisvaltaisiksi ja täysin musertaviksi.

Hyviä väestösuhteita voidaan edistää vain, jos eri ryhmien jäsenten on mahdollista solmia tasa-arvoisia kontakteja toisiinsa, jos heillä on yhteisiä tavoitteita ja jos ympäristön normit tukevat myönteistä kanssakäymistä.

Kaikilla viranomaisilla ja koulutuksen järjestäjillä, sekä työnantajilla, joiden palveluksessa on vähintään 30 henkilöä, on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Edistämiselvelvollisuus koskee kaikkia yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) mainittuja syrjintäperusteita, kuten etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon perusteella syrjimistä. Viranomaispalveluihin, oppilaitoksiin ja työpaikoille laaditut yhdenvertaisuussuunnitelmat toimivat keskeisten toimintaympäristöjen normina, joilla eri väestöryhmien välistä tasa-arvoa ja normaalia kanssakäymistä voidaan tukea. Tämä kuitenkin edellyttää, että mahdolliseen syrjintään suhtaudutaan nollatoleranssilla ja puututaan välittömästi. Syrjintä on rikosoikeudellisesti tuomittavaa toimintaa.

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä on julistautunut syrjinnästä vapaaksi alueeksi osana oikeusministeriön ja ihmisoikeusjärjestöjen koordinoimaa tiedotuskampanjaa. Kampanjan tunnusmerkki on näkyvillä sosiaali- ja terveyspalvelujen toimipisteissä, viestien työntekijöille, työnhakijoille ja asiakkaille organisaation toivottavan kaikki ihmiset tasapuolisen tervetulleiksi.

Seudun perusopetuksessa noudatetaan perusopetuslain mukaista tavoitetta ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen kasvattamisesta. Koulujen tehtävänä on kasvattaa oppilaitaan vastuulliseen yhteistyöhön ja toimintaan, joka pyrkii ihmisryhmien, kansojen ja kulttuurien väliseen suvaitsevaisuuteen ja luottamukseen. Oppilaille voidaan esimer-

kiksi opettaa toisten ryhmien kulttuuria, arvoja ja käytäntöjä sekä historiaa vähemmistöjen näkökulmasta, ja ohjata kiinnittämään huomiota epätasa-arvoisuutta tuottaviin rakenteisiin. Monikulttuurisuuskasvatus perustuu olettamukseen siitä, että tiedon lisääminen auttaa ymmärtämään muita ihmisryhmiä, haastaa vallitsevia stereotyyppioita ja vähentää epärealistisia pelkoja.

Ryhmien välistä dialogia tuetaan seudulla muun muassa naapurustotyön ja -sovittelun keinoin (ks. kappale 5.3). Ryhmien välinen dialogi perustuu kasvokkain tapaamisiin, joiden aikana eri ryhmien edustajat keskustelvat eroistaan ja saavat tilaisuuden kumota virheellisiä käsityksiään. Näkemuserot ja mahdolliset konfliktit tuodaan avoimesti esiin ja niitä käsitellään koulutetun ohjaajan johdolla. Dialogin lopuksi luodaan yhteinen suunnitelma ryhmäsuhteiden parantamisesta.

Eri väestöryhmien kohtaamisia ja yhteistoimintaa tuetaan myös seurakuntien, vapaan sivistystyön, järjestöjen ja harrastusseurojen toimesta (ks. luku 9). Ne tarjoavat kohtaamispaikkoja ja yhteisen toiminnan mahdollisuuksia esimerkiksi kerho-, harraste- ja vapaaehtoistoiminnan muodossa. Tasa-arvoinen kohtaaminen, yhteinen tekeminen ja yhteisen ryhmäidentiteetin syntyminen edesauttaa myös ryhmienvälisen suhteiden parantumista ja luo suotuisia olosuhteita myönteiselle vuorovaikutukselle.

Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 - kieli ja kulttuuri

- 1)** **Tarve:** Työntekijöiden monikulttuurisen osaamisen kehittäminen
Toteutus: Konsultointiyhteyksien luominen, yhteisten koulutusten järjestäminen, oppaiden laatiminen, maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden ja -opiskelijaharjoittelijoiden osaamisen hyödyntäminen
Vastuutahot: Kunnat, FSHKY:n monialainen kotouttamistiimi

- 2)** **Tarve:** Maahanmuuttajien kielenoppimisen tehostaminen
Toteutus: Eri tahojen kielenopetuksen kartoitus ja siihen perustuva kielenopetuksen lisääminen, asiantuntijajärjestöjen ja hankkeiden palveluiden ja osaamisen hyödyntäminen
Vastuutahot: Kunnat, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat

- 3)** **Tarve:** Syrjintään puuttumisen tehostaminen
Toteutus: Työntekijöiden, työnantajien ja maahanmuuttajien tiedottaminen syrjinnän lainvastaisuudesta ja siihen puuttumisen keinoista
Vastuutahot: Kaikki organisaatiot

- 4)** **Tarve:** Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen tiedon lisääminen
Toteutus: Arkielämää Suomessa -koulutusten mallintaminen pysyväksi käytännöksi
Vastuutaho: Kotikunta-hanke, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö

- 5)** **Tarve:** Erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien luonnollisten tukiverkoston rakentaminen
Toteutus: Ohjatut vertaistukiryhmät
Vastuutaho: FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat

5 ASUMINEN

Asuminen on kotoutumisen alkuvaiheen tärkein tekijä. Maahanmuuttajan asuinpaikka ja kotoutumista edistävien palvelujen saavutettavuus sekä naapurustossa mahdollistuva yhteisöllisyys ovat merkittävässä roolissa uuteen maahan sopeutumisen prosessissa.

5.1 Maahanmuuttajan kotikunta

Jokaisella oleskeluluvan saaneella maahanmuuttajalla on valtaväestön tapaan oikeus valita oma asuinkuntansa. Maahanmuuttajilla on myös yhtäläiset kuntalaisen oikeudet. Kotikuntamerkintää edellyttää kunnan alueella sijaitseva asunto, jonka maahanmuuttaja voi hankkia joko kunnallisten tai yksityisten vuokranantajien tarjonnasta tai omistusasunnon ostamalla.

Vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijoiden saadessa oleskeluluvan, käynnistyy prosessi heidän kuntiin asuttamiseen. Vastaanottokeskus avustaa asunnon löytämisessä ja myöntää asuntoon Maahanmuuttoviraston vuokravakuuden, mikäli vuokrasopimuksen ehdot todetaan kohtuullisiksi. Maahanmuuttovirasto pyrkii kuitenkin ohjaamaan muuttoliikettä vastaanottokeskuksista koko Suomen alueelle, sen sijaan että se keskittyisi ainoastaan suurimpiin kaupunkeihin. Forssan vastaanottokeskus voikin tukea turvapaikan saaneiden muuttoa ainoastaan Hämeen ELY-keskuksen alueelle.

ELY-keskus voi myös osoittaa kuntiin oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita ja kiintiöpakolaisia kuntien solmimien pakolaisten vastaanottosopimusten mukaisesti.

5.2 Asuntojen osoittaminen

Suomalainen asuntopolitiikka korostaa erilai-

sia taustoja omaavien ihmisten asumisen integraatiota. Asuinalueiden eriytymistä toisistaan asukkaiden sosioekonomisen aseman tai etnisen taustan perusteella pyritään ehkäisemään. Monimuotoisten asuinalueiden syntyä tuetaan esimerkiksi rakentamalla samoille asuinalueille sekä vuokra- että omistusasuntoja. Myös pakolaisia pyritään sijoittamaan asumaan mahdollisimman laajasti ympäri maata.

Etnisesti monimuotoisen asukasrakenteen on katsottu edistävän positiivista kanssakäymistä kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä ja lisäävän yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Maahanmuuttajat tutkitusti kuitenkin hakeutuvat asumaan toistensa läheisyyteen, koska saattavat kokea itsensä torjutuiksi kantaväestön taholta ja saavansa enemmän tukea samaan etniseen ryhmään kuuluvilta ihmisiltä.

Maahanmuuttajien asumistarpeet sekä mahdollisuudet hankkia asunto vapailta markkinoilta vaihtelevat paljon. Myös asumiskulttuuriin ja asumiseen liittyvät käytännöt vaihtelevat suuresti kulttuurien välillä. Asumisen kulttuurinen ulottuvuus olisikin hyvä huomioida esimerkiksi asuntosuunnittelussa, jotta asunnot voisivat mahdollistaa myös maahanmuuttajien kulttuuristen tapojen ylläpitämistä.

Maahanmuuton syy vaikuttaa tyypillisesti siihen, missä ensimmäinen asunto sijaitsee ja miten sinne ajaututaan asumaan. Pakolais- taustaisten maahanmuuttajien asumiseen vaikuttavat eniten viranomaisten käytännöt.

Kiintiöpakolaisia vastaanottavien kuntien viranomaiset ovat vastuussa heidän asuttamisestaan. Viranomaisten tehtävänä on löytää kiintiöpakolaisille asunnot, joissa edellytykset kodin rakentamiseen ja asuinalueelle sopeutumiseen ovat olemassa. Kiintiöpako

laisten ei ole mahdollista vaikuttaa ensimmäisen asuntonsa ominaisuuksiin. Erilaiset viranomaistahot määrittelevät, ketkä voivat saapua Suomeen kiintiöpakolaisina, mihin kuntiin heidät sijoitetaan ja millaiset asunnot heille hankitaan. Kiintiöpakolaisten asuttaminen onkin pitkälti ylhäältäpäin ohjattua toimintaa. Asumisesta vastuussa olevat viranomaiset ovatkin merkittäviä vallankäyttäjää asuntojen osoittamisen suhteen.

Asuttamisen tulee osaltaan toteuttaa kotouttamisen perusajatuksia siitä, kuinka maahanmuuttajien on mahdollista oman kielensä ja kulttuurinsa säilyttäen omaksua suomen kielen taito ja täysivaltaisen yhteiskunnallisen osallistumisen vaatimat muut taidot. Erityistä huomiota on syytä kiinnittää syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmaan.

5.3 Naapuruston rooli kotoutumisessa

Naapurustolla on keskeinen rooli maahanmuuttajien turvallisuuden tunteen rakentamisessa ja uuteen asuinalueeseen kiinnittymisessä. Kodiksi on mahdollista kokea vain paikka, jossa yksityiselämää voi viettää omana itsenään ja itselleen tärkeitä tapoja noudattaen.

Eri kulttuurien edustajilla on erilaisia asumisen tapoja, joista saattaa aiheutua myös väärinkäsityksiä ja yhteentörmäyksiä. Monet maahanmuuttajat ovat kotoisin kulttuureista, joissa asuminen on hyvin yhteisöllistä ja suhteet naapureihin tärkeitä ja läheisiä. Suomalaiset, naapureina elämiseen liittyvät kohteliaisuuskäsitykset, saatetaan kokea vieraiksi ja jopa epäkohteliaiksi. Toisaalta jotkut maahanmuuttajien asumisen tavat, jotka vaikuttavat esimerkiksi runsaaseen vieraiden mää-

rään tai hiljaisuuden noudattamiseen, saattavat aiheuttaa hämmennystä kantaväestöön kuuluvissa asukkaissa.

Asumishäiriöiden esiintyessä on kynnys asian selvittämiseen naapureiden kesken tavallista korkeampi, kun naapurit edustavat eri kieli- ja kulttuuriryhmiä. Toisaalta on myös tyypillistä, että negatiiviset ennakkoluulot vaikuttavat koetun häiriön määrään. Joissakin asuinyhteisöissä on jo maahanmuuttajien läsnäolo itsessään koettu häiritseväksi. Kulttuurien väliset kohtaamiset asettavatkin lisähaasteita myös isännöitsijöiden ja muiden asumisen sujumiseen liittyvien tahojen työhön. Häiriöepäilyissä tulisi kaikkia asianosaisia kuitenkin pystyä kuulemaan tasapuolisesti kielimuurista riippumatta. Hankalissa maahanmuuttajien asumiseen liittyvissä kysymyksissä asumistoimijoiden on mahdollista konsultoida esimerkiksi FSHKY:n kotouttavan sosiaalityön työntekijöitä.

Asumistoimijoiden valmiuksiin sekä naapuruston yhteisasumisen sujumiseen pyritään vaikuttamaan Naapuruussovittelun keskuksen palveluilla, jotka ovat käytettävissä seudulla vuodesta 2016 toimineen Pakolaisapury:n Kotikunta-hankkeen osallisuuden perusteella. Naapuruussovittelun keskus järjestää asumistoimijoiden koulutuksia ja naapuruston tapaamisia esimerkiksi kiintiöpakolaisten saapumisen yhteydessä. Tapaamisilla pyritään lievittämään maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja ennaltaehkäisemään ristiriitojen syntymistä. Keskus voi auttaa myös ratkaisemaan jo syntyneitä ongelmalanteita naapuruussovittelun keinoin.

Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – asuminen

- 1) **Tarve:** Asumistoimijoiden kotouttamisosaamisen kehittäminen
Toteutus: Asumistoimijoiden verkoston kehittäminen, yhteiset koulutukset
Vastuutahot: Kunnat, Naapuruussovittelun keskus, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö

- 2) **Tarve:** Asumiskäytäntöjen tiedotus maahanmuuttajille
Toteutus: Ryhmämuotoiset opastukset eri kielillä, taloyhtiöiden järjestyssääntöpohjan laatiminen eri kielillä ja jakelu isännöintitoimistojen kautta
Vastuutahot: Kotikunta-hanke, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö

- 3) **Tarve:** Naapuruussovittelutoiminnan jatkuvuuden turvaaminen
Toteutus: Mallinnus osaksi kotouttavan sosiaalityön perustehtävää
Vastuutahot: FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, Naapuruussovittelun keskus

6 SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Forssan seudun sosiaali- ja terveyspalvelut tuottaa Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä. Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluita on saatavissa jokaisen kunnan alueelta. Seudun erityispalvelut on keskitetty Forssaan.

Oleskeluluvan ja kotikunnan saaneilla maahanmuuttajilla on samat oikeudet sosiaali- ja terveyspalveluihin kuin muilla seudun asukkailla. Jotta maahanmuuttaja-asiakkaat pystyvät hyödyntämään näitä palveluita, heillä on oltava riittävät tiedot suomalaisen sosiaaliturvan ja terveydenhuollon käytänteistä ja eri viranomaistahojen vastuunjaosta. Heikon suomen kielen taidon omaavien asiakkaiden on kuitenkin itsenäisesti vaikea ottaa selvää palveluista tai niihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Myös palvelujen saavutettavuus on kantäväestöstä heikompi, koska kielitaidottomat asiakkaat eivät pysty hakemaan etuuksiaan kirjallisesti tai hyödyntämään työntekijöiden puhelinaikoja yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. Heikoimmassa asemassa ovat ne maahanmuuttajat, joilla ei ole tukeaan suomalaisia tai Suomessa pidempään oleskelleita läheisiä.

Maahanmuuttajien kanssa tehtävän sosiaali- ja terveydenhuoltotyön tyypillisenä piirteenä on se, että asiakastyöhön ja -prosessiin kuluu tavanomaista enemmän aikaa. Mikäli asiakkaalla ja työntekijällä ei ole yhteistä kieltä, varaa työntekijä tapaamisille asiakkaan äidinkielen tulkin. Ammattitaitoisia asioimistulkkia käyttämällä varmistetaan viestien oikea sisältö ja puolueettomuus. Tulkkien käyttö kaksinkertaistaa asiakastapaamisiin tarvittavan ajan. Myös asioiden auki selittäminen toisenlaisesta yhteiskuntajärjestelmästä kohtoisin olevalle asiakkaalle vaatii aikaa.

Turvapaikkamenettelyn kautta kuntiin siirtyneiden ja kiintiöpakolaisten sosiaali- ja ter-

veydenhuollon tulkkauskustannukset korvaa ELY-keskus, kunnes asiakkaat saavat Suomen kansalaisuuden. Erityisiin sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannuksiin, kuten erityissairaanhoidon toimenpiteisiin, vammaispalveluihin ja lastensuojelun tukitoimenpiteisiin, voidaan hakea ELY-keskukselta erityiskustannusten korvaussopimusta enintään 10 vuoden ajalle. Kustannusten korvauksen edellytyksenä on, että ne ylittävät asiakkaasta maksettavan laskennallisen kuntakorvauksen määrän vuositasolla ja että asiakkaan palveluntarve on syntynyt jo lähtömaassa.

Turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä vastaa vastaanotto-keskus. Turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja välttämättömiin sosiaalipalveluihin ja toimeentuloon. Aikuiset turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja kiireelliseen sairaanhoitoon ja äitiysneuvolapalveluihin. Turvapaikanhakijalapsen lapset ovat oikeutettuja samoihin terveyspalveluihin ja lastensuojelupalveluihin kuin muut seudun lapset. Vastaanottokeskus korvaa hyvinvointikuntayhtymältä hankittavien sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä käytettyjen tulkkipalvelujen kustannukset täysimääräisinä.

6.1 Sosiaalityö

Kuntien sosiaalitoimistot tarjoavat ohjausta, neuvontaa ja tukea eri elämäntilanteissa. Maahanmuuttajataustaiset asiakkaat asioivat pääsääntöisesti oman alueensa sosiaalitoimistossa, ja heille tarjotaan samoja sosiaalipalveluja kuin kunnan muillekin asukkaille.

Aikuissosiaalityössä varataan riittävän paljon aikaa käytäntöjen selventämiseen maahanmuuttaja-asiakkaille. Yhteydenpitotavat, ja se, kuinka asiakas voi varata itselleen asiantiajan, sovitaan heti asiakassuhteen alussa.

Niiden asiakkaiden kohdalla, joiden asiointipuna toimii suomen kielen taitoinen henkilö, varmistetaan, että myös asiakas itse ymmärtää läpikäydyt asiat ja että hänen taitonsa itsenäiseen asiointiin kohenevat. Aikuissosiaalityön tehtävänä on edesauttaa asiakkaiden omaa toimintakykyä ja elämänhallintaa.

Alle kolme vuotta Suomessa asuneiden, kansainvälistä suojelua saavien maahanmuuttajien ja alle puoli vuotta Suomessa asuneiden paluumuuttajien sosiaalityön asiakkuudet keskitetään pääsääntöisesti kotouttavaan sosiaalityöhön. Muiden maahanmuuttajien asiakkuus on mahdollista siirtää kotouttavaan sosiaalityöhön, mikäli asiakas tarvitsee erityistä tukea kotoutumiseen.

Kotouttava sosiaalityö käynnistettiin Forssan seudulla vuoden 2016 aikana pakolaisten vastaanottosopimusten sekä erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän lisääntymisen myötä. Kotouttava sosiaalityö kuuluu aikuissosiaalityön palvelualueeseen. Yksikkö sijaitsee Forssan sosiaalivirastossa, mutta palvelee koko seudun kotoutettavia asiakkaita.

Kotouttava sosiaalityö vastaa turvapaikkamenettelyn kautta kuntaan siirtyneiden, kiintiöpakolaisten sekä muiden erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien ja paluumuuttajien alkuvaiheen laaja-alaisesta sosiaalityöstä. Työskentelyn tavoitteena on edesauttaa asiakkaiden valmiuksia toimia suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä, tukea itsenäistä selviytymistä ja ehkäistä syrjäytymistä. Kotouttava sosiaalityö on kokonaisvaltaista, ja sitä annetaan tarvittaessa koko perheelle. Kotouttamistyön eriyttäminen yleisen aikuissosiaalityön palveluista on perusteltua asiakkaiden erilaisten tuentarpeiden vuoksi.

Kotouttavan sosiaalityön työntekijä osallistuu TE-toimiston käynnistämän alkukartoituksen ja kotouttamissuunnitelman laatimiseen tai

laatii ne työvoiman ulkopuolella oleville asiakkaille (ks. kappale 8.2). Niille asiakkaille, joiden alkukartoituksesta kotouttava sosiaalityö ei vastaa, tehdään alkuhaastattelu sosiaalisten ja taloudellisten tuentarpeiden kartoittamiseksi.

Kotouttavan sosiaalityön työntekijä avustaa asiakkaita tarvittavien etuushakemusten viereillepanossa, ajanvarausten tekemisessä ja asiointissa. Työntekijä varaa asiakkaille asiointitulkit silloin, kun se ei kuulu toisen viranomaisen vastuulle. Kotouttavan sosiaalityön työntekijä voi avustaa myös kansainvälistä suojelua saavien asiakkaiden perheenyhdistämishakemusten viereillepanossa.

Taloudellista tukea tarvitsevien asiakkaiden toimeentulotuki käsitellään kotouttavassa sosiaalityössä samoin kriteerein kuin muiden aikuissosiaalityön asiakkaiden toimeentulotuki. Ilman pankkitiliä olevien asiakkaiden raha-asioita hoidetaan välitystileiltä, kunnes tilit saadaan avattua. Valtio korvaa kansainvälistä suojelua saaville myönnetyn toimeentulotuen kolmen ensimmäisen vuoden ajan.

Kotouttava sosiaalityö vastaa kiintiöpakolaisten vastaanoton valmistelusta ja tarvittavien tukitoimenpiteiden suunnittelusta. Työntekijät vastaanottavat kiintiöpakolaiset heidän saapuessaan seudulle ja ovat tiiviisti heidän tukenaan uuteen asuinpaikkaan asettumisessa ja arjen taitojen opettelussa. Vuoden 2017 aikana työntekijät toimivat yhteistyössä seudulla vuodesta 2016 toimineen, Pakolaisapury:n hallinnoiman Kotikunta-hankkeen kanssa. Hankkeesta saadaan tukea muun muassa yhteiskunnallisen tiedon ryhmämuotoiseen jakamiseen. Hankkeen toiminnot on suunnattu kiintiöpakolaisille, mutta niistä hyötyvät myös muut kotoutettavat asiakkaat. Hankkeen toimintoja on tarkoitus mallintaa osaksi kotouttavan sosiaalityön perustyötä.

Kotouttavan sosiaalityön asiakkaat tarvitsevat usein laaja-alaista ohjausta, neuvontaa ja

tukea uuteen maahan sopeutumiseen ja asioiden itsenäisen hoitamisen opetteluun. Työntekijöiden tehtävänä on toimia kulttuuritulkkeina, auttaen asiakkaita ymmärtämään suomalaista kulttuuria ja toimintatapoja. Alkuvaiheessa annettava tuki on vahvaa ja asiointia joudutaan pitkälti hoitamaan kielitaidottomien asiakkaiden puolesta. Työskentely on kuitenkin suunnitelmallista ja asiakkaiden itsenäisiä valmiuksia kehittävää siten, että asiakkaita veloitetaan omien asioidensa hoitamiseen sitä mukaa kun heillä on siihen valmiuksia.

Monen kotouttavan sosiaalityön asiakkaan elämä omassa kotimaassa on katkennut äkillisesti ja traumaattisesti, eikä läheisverkostoa ole uuteen kotimaahan ehtinyt vielä muodostua. Psykkisen tuen tarve on erityisen suuri niiden asiakkaiden kohdalla, jotka ovat joutuneet eroon perheistään. Sotatilassa olevien kotimaiden tapahtumat voivat myös äkillisesti kriisiyttää asiakkaiden elämän. Kotouttavan sosiaalityön työntekijöiden tehtävänä on arvioida asiakkaiden ja perheiden erityisen tuen tarpeita yhteistyössä monialaisen tiimin (ks. luku 6.6) jäsenten kanssa, ja tarvittaessa ohjata heidät hakeutumaan esimerkiksi mielen-terveyspalvelujen tai lapsiperheiden palvelujen piiriin. Työntekijät pyrkivät edesauttamaan myös asiakkaiden luonnollisten tukiverkostojen rakentumista yhteistyössä eri tahojen, kuten vapaaehtoistoimijoiden, kanssa.

Lisäksi kotouttava sosiaalityö antaa konsultointiapua FSHKY:n työntekijöille ja muille yhteistyötahoille kulttuurieroihin ja muihin maahanmuuttaja-asiakkaita koskeviin erityiskysymyksiin liittyen. Tarvittaessa kotouttavan sosiaalityön työntekijä voi toimia muun yksikön työntekijän työparina kulttuurista erityisosaamista vaativissa asiakastapaamisissa.

6.2 Perhepalvelut

Maahanmuutto merkitsee suurta elämänmuutosta koko perheelle. Perheen rakenne ja sosiaaliset suhteet saattavat uuden ympäristön myötä muuttua, ja sopeutuminen tapahtua perheenjäsenillä eri tahtiin. Perhe voi toimia maahanmuuttajan tärkeimpänä kotoutumisen resurssina. Se kuitenkin edellyttää, että perhe pysyy riittävän eheänä ja toimivana maahanmuuttoon liittyvistä suurista ja nopeista muutoksista huolimatta.

Maahanmuuttajavanhemmat voivat kokea vanhemmuuden uudessa asuinmaassa hyvin haasteelliseksi. Sosiaalinen ympäristö, jossa heidän lapsensa kasvavat, on erilainen kuin heidän omansa aikanaan. Perheellä on lähtömaassa voinut olla tukeaan monia sukulaisia ja muuta sosiaalista verkostoa, mutta Suomeen muuton jälkeen vanhempien vastuu lapsista olla aiempaa suurempi. Maahanmuuttajaperheiden lapset omaksuvat suomen kieltä ja kulttuuria usein vanhempiin nopeammin, mikä saattaa osaltaan muuttaa perheen sisäisiä rooleja. Myös suomalaiset käsitykset sukupuolten välisistä suhteista ja lastenkasvatuskäytännöistä voivat poiketa suurestikin perheiden lähtömaiden tapakulttuurista.

Maahanmuuttajaperheitä ja niissä toteutettavaa kasvatusta koskevat samat reunaehdot kuin kantaväestöä. Vanhemmilla on esimerkiksi oikeus päättää lastensa uskonnollisesta ja kulttuurisesta kasvatuksesta. Monessa maassa laillinen kuritusväkivalta ei kuitenkaan ole Suomessa sallittu kasvatustapa perheen kulttuuritaustasta riippumatta. Maahanmuuttajaperheet tarvitsevatkin tietoa ja neuvontaa perhettä koskevasta Suomen lainsäädännöstä jo kotoutumisen alkuvaiheessa.

Maahanmuuttajaperheet, jotka tarvitsevat ulkopuolista apua ihmissuhde- ja kasvatuskysymyksiin, voivat hakeutua perheneuvolan asiakkaiksi. Perheneuvola sijaitsee Forssassa, mutta palvelee koko seudun asukkaita. Per-

heneuvolan palvelut ovat maksuttomia, eikä lähetettä tarvita.

Lastensuojelun tarpeessa olevalla maahanmuuttajalapsella on oikeus yhtäläisiin lastensuojelun palveluihin kuin muilla seudun asukkailla. Oikeus lastensuojelulain mukaisiin kunnan palveluihin koskee myös turvapaikanhakijalapsia. Lapsen tai perheen lastensuojelun tarpeesta voi ottaa yhteyttä lastensuojelun työntekijöihin.

Lastensuojelu tukee vanhempia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluita ja tukitoimia silloin, kun vanhempien tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön voimavarat eivät siihen riitä. Tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Lastensuojeluna perheelle ja lapselle järjestetään erilaisia avohuollon tukitoimia, kuten lapsiperheiden kotipalvelua, perhetyötä tai tukiperhetoimintaa. Tilanteen vaatiessa lastensuojeluna voidaan järjestää myös lapsen hoito ja kasvatusta kodin ulkopuolella. Lastensuojelulain mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut tarjoavat lapselle kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Nämä seikat tulee huomioida esimerkiksi sijaishuoltopaikan valinnassa.

Maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävän asiakastyön erityispiirteenä on taustojen ja nykytilanteen selvittelyyn ja yhteisen ymmärryksen löytämiseen tarvittava työskentelyaika. Asiakkaiden tiedontaso suomalaisesta palvelujärjestelmästä voi olla hyvin puutteellinen. Maahanmuuttajataustaiset asiakkaat voivat myös lähtömaassa syntyneen auktoriteettipelon tai negatiivisten viranomaiskokeusten vuoksi jättää kysymättä tai kertomatta olennaisia asioita. Työntekijän tehtä-

vänä on varmistaa, että asiakas ymmärtää asemansa ja oikeutensa lastensuojelun toimenpiteissä. Asiakkaan luvalla voidaan kotouttavan sosiaalityön työntekijöitä käyttää asiantuntija-apuna tai työpareina maahanmuuttajaperheiden palveluprosesseissa.

6.3 Vammais- ja vanhuspalvelut

Maahanmuuttajataustaiset henkilöt, joilla on jokin vamma tai pitkäaikaissairaus, edustavat moninkertaista vähemmistöä ja ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Vammaisten maahanmuuttajien asema on saattanut lähtömaissa poiketa huomattavasti vammaisen henkilön asemasta Suomessa. Jotkin Suomessa diagnosoitavat vammat ovat myös voineet olla lähtömaissa tuntemattomia tai perheissä häpeällisiksi koettuja. Tällaisissa tapauksissa on riski, ettei vammaisen henkilön oikeus hoito- ja tukitoimenpiteisiin toteudu.

Myös ikääntyneiden ihmisten asema vaihtelee eri kulttuureissa. Jopa käsitykset siitä, milloin ihminen on vanha ja millainen on vanhan ihmisen yhteiskunnallinen rooli vaihtelevat kulttuureittain. Suomessa vanhuus yhdistetään kronologiseen ikään, mutta joissain kulttuureissa vanhuuden määreenä toimii tiettyyn sukupolveen kuuluminen, kuten isovanhemmuus. Monien maahanmuuttajien lähtömaissa suvuilla on suuri vastuu jäsenistään, ja vanhusten huolenpidon turvaaminen palveluiden kautta perheen sijasta voi tuntua käsittämättömältä ja jopa ajatuksena loukkaavalta asialta.

lääkkäät maahanmuuttajat kokevat Suomessa helposti yksinäisyyttä, vaikka olisivat muuttaneet maahan perheensä kanssa. Yksinäisyyteen liittyy usein koti-ikävä ja toiveita kotiinpaluusta. Uuteen maahan sopeutuminen on ikääntyneille nuorempia sukupolvia haasteellisempaa, sillä mitä vanhempi ihminen on, sen vahvempi on hänen etninen alkupeiränsä ja sitä vaikeampaa uuden kielen, tapo-

jen ja normien oppiminen. Iäkkäiden maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot rajoittuvatkin usein omaan perheeseen tai etniseen ryhmään, ja riski yhteiskunnasta syrjäytymiseen on suuri.

Pystyäkseen hakemaan itselleen kuuluvia palveluita, maahanmuuttajataustaiset henkilöt tarvitsevat riittävästi tietoa vammaisten ja ikäihmisten oikeuksista sekä palvelujärjestelmästä. Vammais- tai kehitysvamma palveluita tarvitsevan asiakkaan tulee olla yhteydessä vammaispalveluiden sosiaalityöntekijään, joka auttaa hakemuksen tekemisessä ja tarvittavien lisätietojen hankkimisessa. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto hakijan vammasta tai sairaudesta ja toimintakyvystä sekä tarvittaessa myös asiantuntijan, kuten fysio- tai toimintaterapeutin, lausunto haettavan palvelun tarpeesta. Vammaispalveluja myönnettäessä arvioidaan yksilöllisesti vamman tuottamaa haittaa päivittäisessä elämässä. Kunkin palvelun myöntämisedellytykset on määritelty laissa erikseen. Vanhuspalveluiden tarpeesta tulee olla yhteydessä vanhuspalveluohjaajiin. Palveluohjaajat arvioivat vanhuspalveluiden tarpeen yhteistyössä asiakkaan ja tämän läheisten kanssa ja tekevät päätökset myönnettävistä palveluista. Vanhuspalveluina on mahdollista saada muun muassa erilaisia asumisen palveluita, kotihoitoa, päivätoimintaa sekä kuljetuspalveluita.

Palveluita haettaessa ja mahdollisia päätöksiä luovutettaessa maahanmuuttaja-asiakkaille selvitetään perusteellisesti kuhunkin palveluun vaadittavat kriteerit. Palveluita suunniteltaessa huomioidaan kieli- ja kulttuurierot, jotka saattavat vaikeuttaa asiakkaan mahdollisuuksia käyttää tarjottuja palveluita, ja mahdollisuuksien mukaan sovitaan yksilöllisistä erityisjärjestelyistä.

Vammaisilla tai ikääntyneillä maahanmuuttajilla saattaa olla oikeus sekä vammaispalvelusuunnitelmaan tai vanhusten hoito-, palvelu-

ja kuntoutussuunnitelmaan että kotoutumissuunnitelmaan. Nämä suunnitelmat tulisi laatia ja niissä sovitut toimenpiteet toteuttaa toisiaan tukevana. Vammaisilla ja iäkkäillä kotoutujilla on yhdenvertaiset oikeudet kotouttamistoimenpiteisiin, mikä huomioidaan myös muita palveluita suunniteltaessa. Kotoutumissuunnitelmaan oikeutettujen maahanmuuttajien osalta tehdään yhteistyötä kotouttavan sosiaalityön työntekijöiden kanssa.

6.4 Terveysterveys

Maahanmuuttajien terveyspalvelut hoidetaan pääasiassa oman alueen peruspalveluissa. Turvapaikkamenettelyn kautta kuntiin siirtyneiden, kiintiöpakolaisten sekä muiden erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien alkuvaiheen terveydenhoidon ajanvaraukset, terveystarkastukset ja terveydenhuollon koordinointi on keskitetty nimetyille terveydenhoitajalle. Terveysterveystarpeita hoitaja toimii monialaisen tiimin jäsenenä, ja tekee tiivistä yhteistyötä kotouttavan sosiaalityön kanssa. Myös äitiys- ja lastenneuvolapalvelut on keskitetty nimetyille neuvolanhoitajalle.

Maahanmuuton alkuvaiheen terveydenhoidon keskittäminen on perusteltua asiakkaiden heikon kielitaidon ja palvelujärjestelmän tuntemuksen sekä terveydenhoitoon liittyvien erityistarpeiden vuoksi. Terveysterveystarpeiden varhainen toteaminen ja tarvittavan hoidon järjestäminen on kustannustehokasta ja edistää kotoutumista.

Kulttuurieroja pyritään terveyspalveluissa huomioimaan asiakkaiden kanssa käytävällä avoimella keskustelulla. Eri kulttuurien edustajilla voi olla erilaisia käsityksiä siitä, mitkä vaivat luokitellaan sairauksiksi ja miten niitä tulisi hoitaa. Myös kulttuurisidonnaiset siiveksäesitykset voivat nousta hoitotilanteissa esille, ja esimerkiksi lääkärin sukupuoli olla tietyissä tilanteissa este maahanmuuttaja-

asiakkaan hoitoon osallistumiselle. Asiakkaiden toiveet huomioidaan mahdollisuuksien mukaan ajanvarausta tehtäessä. Mikäli asiakkaan toiveiden mukaista hoitohenkilökuntaa ei ole saatavissa, tilanteesta keskustellaan asiakkaan kanssa ja tarvittaessa ohjataan hoitoon toiseen toimipisteeseen. Terveystuon palveluntuottajalla ei kuitenkaan ole velvollisuutta järjestää palveluita sukupuoleen perustuvan erottelun mukaisesti.

Terveystuon henkilökunnalle järjestetään koulutusta ja tiedotusta asiakasryhmien erityistarpeisiin, kulttuurieroihin ja terveystuon vaikutaviin uskonnollisiin käytäntöihin liittyen tarpeen mukaan.

6.5 Mielenterveystyö

Maahanmuuttoprosessiin liittyy monia mielenterveyden häiriöille altistavia sosiaalisia ja psyykkisiä riskitekijöitä. Maahanmuuttajien ja erityisesti pakolaisten riski mielenterveysongelmiin on kantaväestöä suurempi. Mielenterveyden edistäminen onkin keskeinen maahanmuuttajien osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveystuon edistämisen keino. Hoitamattomat mielenterveysongelmat vaikeuttavat kotoutumista.

Erytyisesti monilla pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla on taustallaan eriasteisia psyykkettä kuormittavia kokemuksia, traumattisia tapahtumia ja jopa kidutusta. Tutkittu he kuitenkin käyttävät mielenterveyspalveluita vähän suhteessa niiden tarpeeseen. Monissa kulttuureissa mielenterveysongelmiin liittyvää oireilua ei tunnusteta tai siihen yhdistyy pelkoa ja häpeää, mikä voi osaltaan nostaa kynnyistä hoitoon hakeutumiselle.

Mielenterveyspalveluita tarjotaan sekä terveystuon asemilla että lasten-, nuorten- ja aikuispsykiatrian poliklinikoilla. Polikliiniseen hoitoon tarvitaan lääkärin lähete. Perustason

traumatyö hoidetaan seudun psykiatrian poliklinikoilla, ja vaativimmat hoidot toteutetaan ostopalveluina. Forssan seudulla ei toistaiseksi ole saatavilla traumaterapeuttien palveluita.

Mielenterveyspalveluiden työntekijöiden kriisi- ja traumatyöhön liittyvää osaamista kehitetään koulutuksilla. Aikuispsykiatrian henkilöstön maahanmuuttotyön valmiuksiin ja pakolaisuuden erityiskysymyksiin liittyvät koulutukset on keskitetty yksiköihin nimetyille maahanmuuttajatyön yhdyshenkilöille, jotka voivat toimia muiden työntekijöiden työpareina erityisosaamista vaativissa asiakkuuksissa.

6.6 Monialainen yhteistyö

Maahanmuuttajat tarvitsevat kotoutumisprosessinsa tueksi usein monien eri sosiaali- ja terveystuon palvelujen erityisosaamista. Heikon kielitaidon ja palvelujärjestelmän tuntemuksen omaavien maahanmuuttajien on kuitenkin vaikea saada tietoa tarjolla olevista palveluista tai itsenäisesti hakeutua niiden piiriin.

FSHKY:n sosiaali- ja terveystuon palveluissa toimii monialainen kotouttamistiimi maahanmuuttaja-asiakkaiden palveluohjausta ja palvelujen yhteensovittamista varten. Monialainen yhteistyö mahdollistaa laaja-alaisen työpari- ja verkostotyöskentelyn ja sen avulla voidaan tehokkaasti estää maahanmuuttajien putoaminen eri palvelujen väliin. Monialaisen yhteistyön kautta mahdollistuu myös tiiminjäsenille kertyvän kulttuuriosaamisen tehokas levittäminen sosiaali- ja terveystuon palveluiden henkilöstölle. Monialaiseen tiimityöskentelyyn osallistuvat säännöllisesti kotouttavan sosiaalityön työntekijät, maahanmuuttotyöhön erikoistunut terveystuonhoitaja sekä perhepalveluiden ja mielenterveyspalveluiden edustajat. Tarvittaessa tiimin kokouksiin osallistuu muidenkin palveluiden työntekijöitä.

Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – sosiaali- ja terveyspalvelut

- 1)** **Tarve:** Seudun sosiaali- ja terveyspalveluiden tiedottaminen maahanmuuttajille
Toteutus: Selkeät peruskuvaukset palveluista ja keskeisistä yhteystiedoista osaksi seudullisten palveluiden opasta maahanmuuttajille (Survival Guide), Arkielämää Suomessa -koulutukset maahanmuuttajille
Vastuutahot: Käynnistettävä erillishanke, kotouttava sosiaalityö

- 2)** **Tarve:** Työntekijöiden perehdytys maahanmuuttajien kotoutumisprosessiin
Toteutus: Yhteiset koulutukset, tiivis kirjallinen opas
Vastuutaho: Monialainen kotouttamistiimi

- 3)** **Tarve:** Vammaisten ja ikääntyneiden maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen
Toteutus: Vammaispalvelusuunnitelman / vanhusten hoito-, palvelu- ja kuntoutussuunnitelman ja kotoutumissuunnitelman yhteensovittamisen käytäntöjen kehittäminen
Vastuutahot: Vammaispalvelut, vanhuspalvelut, kotouttava sosiaalityö, TE-toimiston osaamisen kehittämisspalvelut

- 4)** **Tarve:** Traumatisoituneiden asiakkaiden kohtaamisvalmiuksien ja eteenpäin ohjaamisen kriteerien kehittäminen
Toteutus: Konsultaatioverkostojen rakentaminen, yhteiset koulutukset, monialainen yhteistyö
Vastuutaho: Monialainen kotouttamistiimi

- 5)** **Tarve:** Maahanmuuttajien omaehtoisen terveyden edistämisen tukeminen
Toteutus: Ryhmänohjaus eri kieliryhmille tarpeen mukaan
Vastuutahot: Maahanmuuttajatyöhön erikoistunut terveydenhoitaja, kolmannen sektorin toimijat

- 6)** **Tarve:** Maahanmuuttajaperheiden vuorovaikutuksen ja kasvatuksen tukeminen
Toteutus: Ohjatut vertaisryhmät, suomalaisen perhelainsäädännön tiedottaminen
Vastuutahot: Perhepalvelut, kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat

7 VARHAISKASVATUS, PERUSOPETUS JA TOISEN ASTEEN OPETUS

7.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatuspalvelut ovat lakisääteisiä, alle kouluikäisiin kohdistuvia palveluja. Varhaiskasvatuspalvelut koostuvat avoimen varhaiskasvatuksen palveluista, päivähoidosta ja esiopetuksesta. Seudun kunnissa maahanmuuttajataustaiset lapset sijoitetaan varhaiskasvatuspalveluihin tasavertaisesti muiden kuntalaisten kanssa.

Tilanteissa, joissa perheellä ei ole varsinaista päivähoidon tarvetta, voidaan hyödyntää avoimia varhaiskasvatuspalveluita. Avointa varhaiskasvatustoimintaa toteutetaan erilaisena kerhomuotoisena toimintana ja sitä järjestävät seudulla kunnat, seurakunnat ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Varhaiskasvatukseen osallistuminen tukee maahanmuuttajataustaisten lasten kotoutumista ja mahdollistaa suomen kielen oppimisen luonnollisissa tilanteissa toisten lasten ja kasvatäjien kanssa.

Varhaiskasvatustoimintaa ohjaavat varhaiskasvatuslaki, valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kunnasta riippuen seudullinen tai kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Maahanmuuttajataustaisten lasten osalta tavoitteena on varhaiskasvatuksen yleisten tavoitteiden lisäksi lasten erilaiseen kieli- ja kulttuuritaustaan liittyvien tavoitteiden toteutuminen.

Kielenkehityksen tukeminen

Vanhempien kanssa tehtävän lakisääteisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman yhteydessä keskustellaan lapsen kaksikielisyyteen kasvamisesta ja sovitaan lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta. Lapsen kielen kehitystä selvitetään lapsen oman äidinkielen kartoituslomakkeella.

Maahanmuuttajalapsi tarvitsee järjestelmällistä ohjausta suomenkielen omaksumiseen. Jokainen varhaiskasvattaja tiedostaa olevansa suomi toisena kielenä (S2) -opettaja lasten kanssa toimiessaan. Sosiaaliset toiminta- ja oppimistilanteet suunnitellaan kielellisiä taitoja kehittäviksi ja aktiivista vuorovaikutusta tukeviksi. Ymmärtämisen vahvistamiseksi voidaan käyttää puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä, kuten kuvia, eleitä, korotetun selkeää puhetta ja avainsanoja. Tavoitteena on, että jokaiselle lapselle kehittyy oppivelvollisuuskäynnin mennessä perusopetukseen riittävät suomenkielen taidot ja oppimisvalmiudet.

Samalla kun varhaiskasvatuksessa edistetään maahanmuuttajataustaisten lasten suomenkielen oppimista, painotetaan vanhemmille lapsen oman äidinkielen taidon kehittymisen merkitystä. Vanhempien on tärkeä käyttää lastensa kanssa omaa äidinkieltään johdonmukaisesti, sillä se luo parhaat edellytykset toimivan kaksikielisyyden kehittymiselle. Kaksikielinen lapsi pystyy ilmaisemaan itseään monipuolisesti sekä suomen- että äidinkielenään.

Kulttuurierojen huomioiminen

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös edistää lapsen identiteetin kehittymistä sekä suomalaisen yhteiskunnan että oman kulttuuripiirinsä jäsenenä. Tämä edellyttää varhaiskasvattajilta hyvää kulttuurista ymmärrystä ja lapsen taustaan ja kulttuuriin perehtymistä.

Eri kulttuureissa vallitsevat kasvatuskäsitteet muodostavat rajapinnan, jossa perheiden ja varhaiskasvattajien lapsuutta ja kasvatusta koskevat käytännöt ja näkemykset kohtaavat. Käsitteet lasten ja vanhempien välisistä suhteista, vanhempien välisestä vastuunjaosta, ongelmien ratkaisutavoista sekä vanhempien

ja ammattikasvattajien rooleista voivat eri kulttuurien edustajilla erota huomattavasti toisistaan. Vanhemmat kantavat pääasiallisen vastuun lastensa kasvatuksesta, ja jokaisen vanhemman vanhemmuutta ja asemaa suhteessa lapseensa kunnioitetaan. Toisaalta suomalaisen varhaiskasvatuksen perusarvot, kuten tyttöjen ja poikien välinen tasa-arvoisuus, koskevat yhtä lailla kaikkia lapsia taustasta huolimatta. Kasvatuskumppanuus maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa vaatii avointa keskustelua, luottamuksen rakentamista ja vastavuoroista yhteistyötä. Kahden kulttuurin piirissä elävän lapsen on tärkeää kokea ja voida luottaa siihen, että eri kasvuympäristöjen aikuiset kunnioittavat toisiaan.

Vanhemmat ovat oman kulttuurinsa parhaita asiantuntijoita, joten heiltä kysytään kuinka he toivovat kulttuuriaan päivähoidossa käsiteltävän. Heti hoitosuhteen alussa selvitetään myös mahdolliset uskuntoon liittyvät rajoitukset, ja se, mitkä ovat lapsen perheelle tärkeitä juhlapäiviä. Suomalaiseen kulttuuriin liittyvät uskonnollisävytteiset perinteet, kuten joulun ja pääsiäisen vietto, ovat tilanteita, joissa kulttuuritaustat huomioidaan. Vanhempia informoidaan etukäteen erilaisten juhlien sisällöstä ja luonteesta, jotta he voivat päättää osallistumisestaan niihin. Myös lasten osallistuminen uskonnollisiin juhlapäiviin liittyviin askarteluihin nostetaan esiin, ja tarvittaessa ohjataan lapsi askartelemaan niiden sijasta esimerkiksi oman uskontonsa juhliä varten. Lapsen kannalta on tärkeää, että myös hänelle tärkeät juhlapäivät pyritään jollakin tavalla huomioimaan.

Yhteistyö vanhempien kanssa

Päivittäisessä yhteistyössä vanhempien kanssa tukeudutaan selkokieleen. Selkokieli on pitkiä ja vaikeita sanoja välttävää mutta kielellisesti oikeaa peruskieltä, jota puhutaan rauhalliseen tempoon. Myös tiedotteet retkistä, juhlista ja lomista laaditaan selkokielellä ja mahdollisuuksien mukaan kuvia hyödyn-

täen, ja lisäksi tarkistetaan niiden oikeellinen ymmärretyksi tuleminen. Kielitaitokaan ei aina takaa yhteisymmärrystä, johtuen asioille annettavista erilaisista merkityksistä ja tulkinnoista. Tärkeät asiat läpikäydään tulkin välityksellä. Lapsia ei käytetä tulkkeina.

Maahanmuuttajataustaiset perheet huomioidaan toiminnan toteuttamisessa tasavertaisina muiden perheiden kanssa. Tapauskohtaisesti pohditaan keinoja, joilla erikielisille vanhemmille taataan osallistumisen mahdollisuudet esimerkiksi vanhempainiltoihin ja muihin yhteisiin tilaisuuksiin.

Maahanmuuttajalasten erityistarpeet

Kaikkien varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten erityistarpeet otetaan seudun kunnissa huomioon käytettävissä olevin resurssein. Maahanmuuttajalasten tarpeet huomioidaan muun muassa tuottamalla materiaalia, antamalla kielellistä kuntoutusta ja tarvittaessa palkkaamalla avustajia. Käytettävissä on kunnasta riippuen myös konsultoivia tai lapsiryhmissä työskenteleviä erityislastentarhanopettajia. Erityislastentarhanopettajat tukevat maahanmuuttajaperheitä mahdollisissa kasvatuksellisissa haasteissa yhteistyössä muun henkilökunnan kanssa. Myös maahanmuuttajalasten kanssa työskentelevät varhaiskasvattajat saavat varhaiserityiskasvatuksen henkilöstöltä tukea toiminnalleen ryhmässä.

Tarvittaessa varhaiskasvatuksen toimijat tekevät moniammatillista yhteistyötä lastenneuvolan, kotouttavan sosiaalityön, muiden sosiaali- ja terveystalveluja antavien tahojen sekä opetustoimen kanssa.

Esiopetus

Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna lapsilla on velvollisuus osallistua perusopetuslain mukaiseen maksuttomaan esiopetukseen. Esiopetusikäisten maahanmuuttajalasten esiopetus järjestetään muun esiopetuksen yhteydessä. Esiopetustoiminta

perustuu valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin ja seudulliseen esiopetuksen opetussuunnitelmaan. Jokaiselle esioppilaalle tehdään lapsen esiopetuksen suunnitelma (LEOPS), johon kirjataan henkilökohtaiset tavoitteet sekä suomi toisena kielenä -opetuksen tarve ja tavoitteet.

Esiopetuksessa tarvittavia tukitoimia suunnitellaan yhdessä vanhempien kanssa. Tukea järjestettäessä käytössä ovat kaikki kolmiportaisen tuen tasot: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki, sekä oppilashuollon palvelut. Maahanmuuttajataustaisten esioppilaiden on mahdollista osallistua myös valmistavaan opetukseen, mikäli sitä asuinkunnassa järjestetään. Valmistavaa opetusta voidaan jatkaa perusopetukseen siirryttäessä.

7.2 Perusopetus ja valmistava opetus

Suomessa vakinaisesti asuvat 7–17-vuotiaat maahanmuuttajalapsen lapset ovat kansalaisuudestaan riippumatta oppivelvollisia, ja heillä on oikeus samaan peruskoulutukseen kuin suomalaisilla lapsilla. Opetus noudattaa valtakunnallisia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita, mutta opetuksen toteutuksessa huomioidaan myös oppilaan äidinkieli, kulttuuri ja muu tausta. Opetuksen on tuettava maahanmuuttajataustaisen oppilaan kasvamista sekä suomalaisen että oman kieli- ja kulttuuriyhteisönsä jäseneksi.

Maahanmuuttajaoppilaat opiskelevat suomea toisena kielenä ja muita oppiaineita suomenkielen kautta. Suomenkieli on heille samanaikaisesti sekä oppimisen kohde että oppimisväline. Kielitaidon kehittämiseksi oppilaalle voidaan antaa perusopetukseen valmistavaa opetusta sekä suomi toisena kielenä (S2) -opetusta.

Valmistava opetus

Perusopetukseen valmistavan opetuksen tavoitteena on antaa maahanmuuttajataus-

taisille oppilaille tarvittavat valmiudet perusopetukseen siirtymistä varten. Valmistavan opetuksen aikana opiskellaan suomenkieltä, opiskelutaitoja sekä eri oppiaineiden perussäilyttäjä ja sanastoja. Opetuksen tavoitteena on myös edistää kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Opetukseen osallistuminen ei vaadi oleskelulupaa tai kotikuntaa, ja siihen voi osallistua esimerkiksi turvapaikkapäätöksen odotusaikana. Toisaalta osallistuminen ei vaadi sitä, että lapsi itse olisi muuttanut toisesta maasta Suomeen, vaan opetukseen voi tarvittaessa osallistua myös Suomessa syntyneet maahanmuuttajataustainen oppilas.

Valmistava opetus ei ole subjektiivinen oikeus, eikä kunnilla ole velvollisuutta sitä järjestää. Valmistava opetus luo kuitenkin hyvän pohjan koulunkäynnille, ja ennaltaehkäisee koulunkäyntivaikeuksia. Mikäli valmistavaa opetusta järjestetään, sen kesto vaihtelee oppilaan tarpeista riippuen puolesta vuodesta vuoteen tai yli vuoteen. Opetuksessa noudatetaan valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteita. Valmistavalle opetukselle ei ole asetettu minimi- tai maksimiryhmäkokoja. Jokaiselle ryhmän oppilaalle on kuitenkin taattava mahdollisuus saavuttaa valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellyt sisällöt. Optimaaliseen ryhmäkokoan vaikuttavat muun muassa oppilaiden koulu- ja kielitausta sekä ikäkauma. Opetushallituksen suosittelema ryhmäkoko on 8–10 oppilasta. Valmistava opetus rahoitetaan oppilaskohtaisella valtionosuudella, joka on kyseisen opetuksen järjestäjän perusopetuksen yksikköhinta kaksinkertaisena.

Valmistavaa opetusta annetaan seudulla ensisijaisesti asuinsoitteiden mukaisissa lähikouluissa oman ikäluokan ryhmiin integroituna. Luokkamuotoista valmistavaa opetusta järjestetään toistaiseksi Forssassa.

Suomi toisena kielenä (S2) -opetus

Oppilaille, joiden suomen kielen taito ei ole äidinkielen tasoinen kielen kaikilla osaluilla, järjestetään suomi toisena kielenä (S2) -opetusta. S2-opetus on perusopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyvää opetusta, jota järjestetään äidinkielen tunneilla eriytettynä, erillisinä S2-tunteina tai tukiopetuksena. Oppilaan todistuksessa arvioidaan S2-oppimäärä suomi äidinkielenä -oppimäärän sijasta.

Oman äidinkielen opetus

Suomi toisena kielenä -opetuksen lisäksi maahanmuuttajataustaisille oppilaille voidaan antaa perusopetuksessa oman äidinkielen opetusta. Opetus tukee oppilaan ajattelun, itseilmaisun ja viestinnän kehittymistä, ja yhdessä S2-opintojen kanssa luo edellytykset toimivan kaksikielisyyden kehittymiselle. Oman äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta, jota annetaan erillisen valtionavustuksen turvin. Opetusta järjestetään, jos ryhmä on vähintään nelihenkinen ja sille on saatavissa opettaja.

Jos varsinaista oman äidinkielen opetusta ei järjestetä, tuetaan oppilaan äidinkielen kehittymistä muilla tavoin. Vanhempia kannustetaan puhumaan omaa äidinkieltään lastensa kanssa ja harjoittamaan heidän sanavarastoaan erilaisissa kielenkäyttötilanteissa. Oman äidinkielen hyvä hallinta edesauttaa kulttuurisen identiteetin ja oman kulttuurin tunteuksen kehittymistä sekä sosiaalisten suhteiden vahvistumista omaan kieliryhmään. Äidinkieli on jokaisen ihmisen perusoikeus.

Oman uskonnon opetus

Maahanmuuttajataustaisten lasten määrän lisääntyminen perusopetuksessa moninaistaa myös oppilaiden tunnustamien uskontojen määrän. Oppilaalla on oikeus saada oman uskontokuntansa mukaista opetusta, jos uskontokuntaan kuuluvia oppilaita on vähintään kolme ja vanhemmat pyytävät opetuksen järjestämistä. Uskonnon opetus ei ole

tunnustuksellista, eikä uskonnon opettajalta edellytetä henkilökohtaista uskonnollista vakaumusta. Jos oppilaan oman uskonnon opetusta ei järjestetä, hän voi osallistua enemmistön uskonnon tai elämäntiedon opetukseen. Hänelle voidaan myös järjestää muuta opetusta tai ohjattua toimintaa uskonnonopetuksen sijasta tai hän voi osallistua oman uskonnollisen yhdyskuntansa antamaan opetukseen. Valmistavan opetuksen oppilaiden uskonnonopetus organisoidaan valmistavan opetuksen päättyessä.

Oppilaita ei veloiteta osallistumaan uskonnollisiin päivänavauksiin, jumalanpalveluksiin tai muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin. Oppilaan vanhempia tai muita huoltajia informoidaan erilaisten tilaisuuksien luonteesta, jolloin heillä on mahdollisuus ilmoittaa oppilaan osallistumisesta. Koulun juhlat ovat osa opetusta ja koulun toimintaa, ja oppilaiden tulee osallistua niihin. Jos huoltaja ei halua oppilaan osallistuvan kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan, sovitaan vaihtoehtoisesta toiminnasta tai muista yksilöllisistä järjestelyistä.

Oppimisen tuki ja erityisopetus

Maahanmuuttajataustainen oppilas ei ole erityisoppilas kielitaitonsa tai koulu- ja kulttuuritaustansa perusteella. Nämä seikat tulee kuitenkin ottaa huomioon kouluarjessa ja opetuksen sisältöjä suunniteltaessa. Maahanmuuttajaoppilaille laaditaan henkilökohtainen oppimissuunnitelma. Muilta osin he osallistuvat perusopetuksen opetussuunnitelman mukaiseen työskentelyyn ja heitä koskevat samat käytännöt kuin muitakin oppilaita.

Maahanmuuttajaoppilaiden eri oppiaineiden arvioinnissa käytetään monipuolisia, joustavia ja oppilaan tilanteeseen sovitettuja arviointimenetelmiä, jotta oppilaan on mahdollista osoittaa osaamisensa suomen kielen taidon puutteista huolimatta. Arviointi kohdentuu aina opiskeltavaan aineeseen, ei kielitaitoon. Maahanmuuttajaoppilaan arviointi

voidaan tehdä sanallisesti kaikissa oppiaineissa koko perusopetuksen ajan, päättöarviointia lukuun ottamatta.

Oppiaineen opiskelusta voidaan vapauttaa, jos sen opiskelu on aiemmat opinnot huomioiden ottaen kohtuutonta. Esimerkiksi toisen kotimaisen kielen opiskelun voidaan katsoa olevan kohtuutonta, jos suomen kielen taitokin on hyvin heikko. Päätöksen oppiaineen opiskelusta vapauttamisesta tekee rehtori.

Koulun ja kodin yhteistyö

Koululla on maahanmuuttajaperheiden elämässä tärkeä asema suomalaisen kasvatuskulttuurin välittäjänä ja vanhemmuuden tukijana uudessa ympäristössä. Erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa vanhemmat tarvitsevat tietoa suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, ja siitä, millaista roolia heiltä odotetaan lastensa koulunkäynnin tukemisessa.

Koulun ja kodin yhteistyössä panostetaan henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen vanhempien kanssa. Tasavertaisen vuoropuhelun mahdollistamiseksi vanhempaintapaamisissa käytetään tulkkia silloin, kun vanhemman oma kielitaito ei riitä sujuvaan kommunikointiin. Myös vanhempainiltoihin järjestetään tarvittaessa tulkkaus. Lapsia ei käytetä tulkeina.

Kodin ja koulun väliseen viestintään sovitaan perhekohtaisesti tapa, jolla viestit saavuttavat vanhemmat ja tulevat ymmärretyiksi. Sähköistä viestintää, kuten Wilma-ohjelmaa, käytetään silloin, jos vanhempien kielitaito ja tietotekniset taidot riittävät sen käyttämiseen. Muussa tapauksessa kommunikoinnin helpottamiseksi voidaan käyttää esimerkiksi reissuvihkoa, tekstiviestejä, puheluita tai säännöllisiä henkilökohtaisia tapaamisia.

7.3 Lukio- ja ammattiopetus

Lukio-opetusta tarjoaa seudulla Forssan yhteislyseo. Toisen asteen ammatillista koulutusta tarjoavat Eerikkilän Urheiluopisto, Ypäjän Hevosopisto sekä Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän ylläpitämä Forssan ammatti-instituutti. Koulutuskuntayhtymän jäsenkuntia ovat Forssa, Humppila, Jokioinen, Somero, Tammela, Urjala ja Ypäjä. Koulutuskuntayhtymän alaisuudessa toimii myös seudun oppisopimustoimisto. Kuntayhtymä omistaa myös markkinaehtoista koulutusta järjestävän Faktia Oy:n.

Lukio- ja valmistava lukio-opetus

Vieraskielisten opiskelijoiden lukio-opetuksessa ja -opiskelussa noudatetaan yhteisiä, lukion opetussuunnitelman perusteiden ja lukion opetussuunnitelman mukaisia tavoitteita ja periaatteita huomioiden opiskelijoiden taustat ja lähtökohdat, kuten suomen tai ruotsin kielen taito, äidinkieli, suomalaisen lukiokoulutuksen ja opiskelukulttuurin tuntemus sekä aikaisempi koulunkäynti. Opetus ja opiskelu lukiossa tukevat opiskelijan opetuskielen hallintaa, monikielistä identiteettiä, oman kieli- ja kulttuuritaustan arvostusta sekä kasvua kulttuurisesti monimuotoisen yhteiskunnan aktiiviseksi ja tasapainoiseksi jäseneksi.

Vieraskieliselle opiskelijalle voidaan opettaa äidinkieltä ja kirjallisuutta suomi/ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän mukaan. Suomi/ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärä on opiskelijalle tarkoituksenmukainen, mikäli hänen suomen tai ruotsin kielen peruskielitaidossaan on puutteita jollakin kielitaidon osa-alueella. Opiskelijan omaa äidinkieltä voidaan opettaa lukiokoulutusta täydentävänä opetuksena sekä äidinkieli ja kirjallisuus -oppimääränä. Jos opiskelija on suorittanut lukiokoulutuksen kurssija maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävässä lukiokoulutukseen valmistavassa kou-

lutuksessa, ne voidaan lukea hyväksi lukio-opintoihin.

Forssan yhteislyseo aloitti lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen (LUVA) järjestämisen vuonna 2016. LUVA-koulutukseen voivat osallistua lukioon tähtäävät maahanmuuttajat tai vieraskieliset opiskelijat, jotka ovat suorittaneet perusopetuksen tai sitä vastaavan oppimäärän tai joilla on muuten vastaavat tiedot ja taidot, mutta ei riittäviä kielellisiä valmiuksia lukio-opinnoista suoriutumiseen. Koulutukseen voivat osallistua myös turvapaikanhakijat.

Valmistavan lukio-opetuksen opetussuunnitelma sisältää 25 kurssia. Koulutus järjestetään lyseon tiloissa, pääosin lyseon omien opettajien toimesta. Opiskelijavalinta tapahtuu kielikokeen ja haastattelun perusteella. Koulutukseen otetaan vuosittain maksimissaan 38 opiskelijaa.

LUVA-koulutuksen tavoitteena on antaa kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet lukio-opintoihin siirtymistä varten. Opintoihin sisältyy suomen kielen opintoja, muita kieliopintoja, lukiossa tarvittavien opiskelutaitojen opiskelua sekä opinto-ohjausta. Koulutuksessa otetaan huomioon kunkin opiskelijan yksilölliset tarpeet. Koulutuksen aikana on mahdollisuus korottaa perusopetuksen arvosanoja sekä suorittaa lukion kurseja, jotka hyväksiluetaan varsinaisessa lukiokoulutuksessa. Koulutuksen suorittanut voi pyrkiä sekä nuorille että aikuisille suunnattuun lukiokoulutukseen.

Ammatti- ja valmentava ammattiopetus

Maahanmuuttajataustainen nuori voi hakeutua toisen asteen opintoihin yhteishaun kautta. Myös harkintaan perustuvaa valintaa on mahdollista soveltaa, jos hakijalta puuttuu peruskoulun päättötodistus tai ulkomailta saadun todistuksen vertailu suomalaiseen vastaavaan on vaikeaa. Harkintaan perustuvaa valintaa on mahdollista soveltaa myös

oppimisvaikeuksien tai sosiaalisten syiden perusteella.

Jos ammattiopintoihin hakeutuva maahanmuuttajanuori on opiskellut peruskoulussa suomi äidinkielenä -oppimäärän mukaisesti tai saavuttanut muuten riittävän kielitaidon tason, voidaan kielitaitoa pitää riittävänä toisen asteen opintoihin.

Toisen asteen opintoihin suuntaaville maahanmuuttajille on mahdollista järjestää myös ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa (VALMA) koulutusta. Maahanmuuttajille suunnatun valmentavan koulutuksen opetus integroidaan ammatilliseen koulutukseen. Valmennus tukee opiskelijan pääsyä työelämään ja jatkokoulutukseen sekä lisää elämänhallintaan, yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyviä valmiuksia. Koulutuksen kielellisenä tavoitteena on toimivan peruskielitaidon saavuttaminen. Arjen taitoja harjaannuttavat sisällöt integroidaan mielekkäiksi kokonaisuuksiksi. Opintoihin sisältyy opiskelutaitojen, arviointitaitojen ja tietoteknisten taitojen jatkuvaa kehittämistä. VALMA-koulutuksen tarvetta arvioidaan koulutuskuntayhtymässä vuosittain.

Opintotuki

Lukio- ja ammattiopetukseen sekä valmentavaan opetukseen osallistuvat opiskelijat, jotka asuvat Suomessa vakituisesti ja joiden oleskeluluvan peruste on muu kuin opiskelu, ovat oikeutettuja KELA:n opintotukeen samoin kriteerein kuin muut opiskelijat.

7.4 Oppilashuolto

Uuteen maahan muuttaminen on iso elämänmuutos lapselle tai nuorelle ja hänen perheelleen. Kouluun tullessaan oppilas kohtaa suomalaisen kulttuurin ja arvomaailman, johon kuuluu erilaisia normeja, toimintatapoja ja käyttäytymissäntöjä. Erot oppilaan oman kulttuurin ja suomalaisen kulttuurin

välillä voivat aiheuttaa ristiriitoja myös kotona. Kahden kulttuurin välissä elävät lapset ja nuoret tarvitsevatkin usein tukea monikulttuurisuuteen kasvamisessa.

Kouluikäisten maahanmuuttajien tukena toimivat koulukuraattorit ja -psykologit yhdessä esiopetuksen, koulujen ja oppilaitosten muun henkilöstön kanssa. Oppilashuollon palveluihin ovat oikeutettuja myös valmistavassa opetuksessa olevat oppilaat.

Oppilashuollossa painottuu yhteisöllinen ja ennaltaehkäisevä työote. Maahanmuuttajaoppilaiden erityistarpeet pyritään kouluissa huomioimaan ennakoivasti ja integroitumista osaksi kouluyhteisöä tuetaan. Oppilashuollon työntekijät hyödyntävät työssään seudulle laadittua ”Oppimisen ja koulunkäynnin tuen käsikirjaa”, jossa on materiaalia monikulttuurisen oppilaan ja hänen perheensä huomioimiseksi. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään kotouttavan sosiaalityön ja muiden toimijoiden kanssa.

Maahanmuuttajanuorten syrjäytymisen riski on moninkertainen kantasuomalaisiin nuoriin verrattuna. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi maahanmuuttajaoppilaat ja heidän perheensä tarvitsevat riittävästi ohjausta ja tietoa opiskelemisesta, koulun tavoitteista ja koulujärjestelmästä, mutta eri näkökulmasta kuin suomalaiset oppilaat ja vanhemmat, joille koulumaailma on jo tuttu.

Oppilaan ja vanhempien ohjaus aloitetaan mahdollisimman varhain, jotta nuoren opiskelu olisi tavoitteellista ja jatko-opintoihin pyrkiminen mahdollisimman hyvin suunniteltua. Maahanmuuttajavanhempien kanssa käytäviin keskusteluihin varataan riittävästi aikaa ja tarvittaessa käytetään tulkkia. Nuoria ei käytetä tulkkeina. Suurempi ohjaustarve otetaan huomioon myös oppilashuoltotyön suunnittelussa ja resursoinnissa. Pidempikeskustusta tukea tarvitsevat perheet, joissa lapsen tai perheen ongelmat eivät ratkea kasvuympäristön tuella, voidaan ohjata perheneuvoilaan.

Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – varhaiskasvatus, perusopetus ja toisen asteen opetus

- 1)** **Tarve:** Ammatillisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisääminen ja hyvien käytänteiden jakaminen
Toteutus: Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen monikulttuurisuusyhteyshenkilöverkosto, maahanmuuttajien opetustoimijoiden verkosto; edustajat jokaiselta kunnalta
Vastuutahot: Kuntien varhaiskasvatuksen johto, kuntien sivistystoimien johto

- 2)** **Tarve:** Henkilöstön kulttuurisen osaamisen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, kotouttava monialainen yhteistyö
Vastuutahot: Monikulttuurisuusyhteyshenkilöt, muu henkilökunta

- 3)** **Tarve:** Maahanmuuttajien opetuksen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, seudulliset ideointityöpajat, maahanmuuttajien opetuksen oma Peda.net -tila hyvien käytänteiden ja materiaalien jakamista varten
Vastuutahot: Kuntien sivistystoimet, maahanmuuttajien opetustoimijoiden verkosto

- 4)** **Tarve:** Maahanmuuttajavanhempien tietoisuuden lisääminen koulujärjestelmään ja koulunkäyntiin liittyvistä asioista
Toteutus: Ohjatut vertaisryhmät kouluikäisten vanhemmille tarpeen mukaan
Vastuutahot: Seutukunnallinen opiskeluhuollon ohjausryhmä, koulutasolla koulun yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä, kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat

- 5)** **Tarve:** Retkien, juhlien ja muiden tapahtumien tiedottaminen suomea taitamattomille vanhemmille
Toteutus: Valmiit tiedote- ja kutsupohjat selkokielisellä suomella ja muilla kielillä
Vastuutahot: Monikulttuurisuusyhteyshenkilöt, maahanmuuttajien opetustoimijat, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö

- 6)** **Tarve:** Eri kulttuuriperinteiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa ja kouluissa
Toteutus: Valtakunnallisten hyvien käytäntöjen kartoittaminen ja käyttöönotto
Vastuutahot: Monikulttuurisuusyhteyshenkilöt, opinnäytetyötä tekevät opiskelijat

- 7)** **Tarve:** Maahanmuuttajien ammatilliseen opetukseen ja työnohjaamiseen osallistuvan henkilöstön osaamisen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, henkilöstön valmennukset
Vastuutaho: Oppilaitosten pedagoginen johto

8 AIKUISKOULUTUS, TYÖLLISYYS JA YRITTÄJYYS

8.1 Aikuiskoulutus

Aikuiskoulutusta seudulla tarjoavat Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän omistamat Forssan ammatti-instituutti ja Faktia Oy. Lisäksi aikuiskoulutusta järjestävät Hämeen ammattikorkeakoulu, Ypäjän Hevosopisto ja Eerikkilän Urheiluopisto. Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä vastaa ELY-keskus.

Aikuisten ammatillisiin opintoihin hakeudutaan oppilaitosten omien hakumenettelyiden kautta. Valinnat tapahtuvat vapaiden opiskelijapaikkojen mukaisesti. Kotoutumiskoulutukseen hakeudutaan TE-toimiston kautta.

Ammatilliseen koulutukseen valitun maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan opintopolku alkaa henkilökohtaisesta lähtötasoarvioinnista ja sen perusteella laaditusta opiskelu- ja työssäoppimissuunnitelmasta. Koulutuksen suunnittelussa huomioidaan maahanmuuttajaopiskelijan oppimisvalmiudet, kielitaito, aikaisempi koulutus, työkokemus ja ammattitaito sekä elämäntilanne. Ammatillisen koulutuksen aikana maahanmuuttajaopiskelijoille voidaan tarvittaessa järjestää suomen kielen koulutusta yleisen ja ammatillisen kielitaidon kehittymiseksi sekä tarvittavaa muuta tukiopetusta ja ohjausta. Joidenkin opiskelijoiden kohdalla tavoitteena on nopeuttaa työelämään ja jatko-opintoihin johtavia polkuja, toisten kannalta on tarkoituksenmukaisempaa tarjota runsaasti erilaista ohjausta ja tukea.

Aikuisia maahanmuuttajia voidaan hyväksyä suorittamaan myös ammatillista tutkintoon johtavaa koulutusta. Koulutukseen on integroitu suomen kielen opetus ja oppiminen. Opintoihin voidaan sisällyttää arjen taitojen sekä suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin opiskelua. Aikuisten ammatilliseen koulutuk-

seen liittyy tiiviisti työpaikoilla tapahtuva oppiminen. Koulutusten tutkintojen osien suoritus ja ammatillisen osaamisen kehittyminen ja todentaminen toteutuvat työpaikoilla, jolloin maahanmuuttajan mahdollisuudet integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan ja verkostoitua tulevien potentiaalisten työnantajatahojen kanssa paranevat.

Opintososiaaliset etuudet

Maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat, jotka asuvat Suomessa vakituisesti ja joiden oleskeluluvan peruste on muu kuin opiskelu, ovat oikeutettuja KELA:n opintotukeen samoin kriteerein kuin muut aikuisopiskelijat. ELY-keskuksen tuottaman kotoutumiskoulutuksen ajalta opiskelijat ovat oikeutettuja työttömyysetuuksiin. Myös aikuisille suunnattuja omaehtoisia koulutuksia on mahdollista opiskella työttömyysetuudella.

8.2 Työvoimapalvelut

TE-toimisto vastaa työnhakijana olevien maahanmuuttajien työllistymisestä ja kotoutumista tukevista työvoima- ja yrityspalveluista. TE-toimisto huolehtii myös palvelujen soveltumisesta maahanmuuttajille.

TE-toimiston palvelumalli perustuu kolmeen palvelulinjaan: työnvälitys- ja yrityspalveluihin, osaamisen kehittämisen palveluihin sekä tuetun työllistymisen palveluihin. Palvelulinjan valinta perustuu asiakkaan palvelutarpeeseen. *Työnvälitys- ja yrityspalveluissa* palvelaan asiakkaita, joiden ensisijainen vaihtoehto on työllistyminen avoimille työmarkkinoille. *Osaamisen kehittämispalveluissa* palvelaan asiakkaita, jotka tarvitsevat ammattitaidon tai ammatillisen osaamisen lisäämistä, jotka suunnittelevat ammatin tai alan vaihtoa tai tarvitsevat tukea tavoitteiden ja vaihtoehtojen selvittämisessä. Osaamisen kehittämi-

sen palvelulinja vastaa myös TE-toimiston kotoutumispalveluista. *Tuetun työllistymisen palveluissa* palvelee asiakkaita, joiden työllistymisen arvioidaan edellyttävän työllistymisen esteiden perusteellista selvittämistä ja yleisten työmarkkina-avalmiuksien parantamista. Maahanmuuttaja-asiakkaita palvelee kaikilla palvelulinjoilla.

Forssan seudun maahanmuuttaja-asiakkaita, joilla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, palvelee kotoutumis- ja palveluissa Hämeen TE-toimiston Forssan toimipaikassa. Kotoutumislakia sovelletaan maahanmuuttajiin, joilla on ulkomaalaislaissa tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa. Lakia sovelletaan myös henkilöihin, joiden oleskeluoikeus on rekisteröity tai joille on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti. TE-toimisto vastaa työnhakijoiksi rekisteröityneiden kotoutettavien asiakkaidensa alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien tekemisestä sekä kotoutumiskoulutukseen ohjaamisesta.

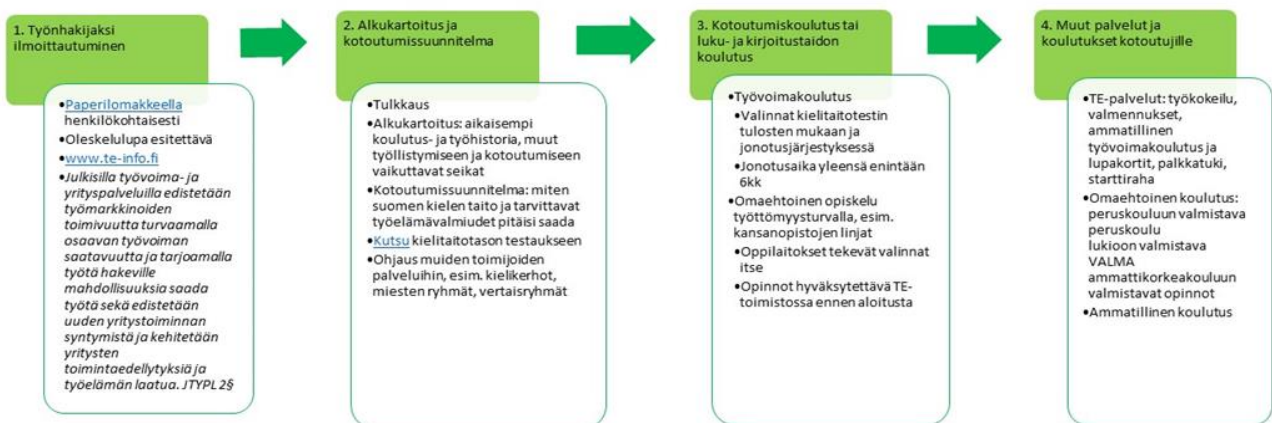
Kotoutumislain mukaisella alkukartoituksella tarkoitetaan toimenpidekokonaisuutta, jonka avulla arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien palvelujen ja

toimenpiteiden tarve. Alkukartoituksen aikana selvitetään maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat. Tavoitteena on ohjata maahanmuuttaja-asiakkaat joustavasti ja tarvelähtöisesti sellaisiin palveluihin ja toimenpiteisiin, jotka edistävät heidän pääsyään suomalaisen yhteiskunnan aktiivisiksi jäseniksi.

Maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetussa laissa tarkoitettu työtön työnhakija tai jos hän saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotukea. Yksilöllisessä kotoutumissuunnitelmassa sovitaan toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajaa hankimaan riittävä suomen kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Avainasemassa on maahanmuuttajan oma aktiivisuus ja vastuunotto omasta kotoutumisestaan.

TE-toimiston tehtävät, palvelut ja työvälineet kotouttamistyössä

Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma on laadittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan tai oleskelukortin myöntämisestä taikka oleskeluoikeuden rekisteröimisestä. Kotoutumissuunnitelmaan oikeuttava enimmäisaika on kolme vuotta ensimmäisen kotoutumissuunnitelman allekirjoittamisesta. Erityisistä syistä aikaa voidaan pidentää enintään kahdella vuodella.

8.3 Työllisyys

Työllisyydenhoidon palveluja tuotetaan seudun kunnissa ja hyvinvointikuntayhtymässä sekä omana tuotantona että ostopalveluina. Yhteistyötä tehdään monialaisessa verkostossa, jossa toimivat kunnat, FSHKY:n aikuisosiaalityö, maakunnallinen työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (MYP), Hämeen TE-toimisto, Kela, terveydenhuolto, yritykset, yrittäjäjärjestöt sekä yhdistykset.

Verkostossa sovitut prosessit sekä palveluvoitteet ja resursointi ohjaavat toimintaa. Työllisyyteen liittyvät tilanteet vaihtelevat kunnissa maahanmuuttajien määrän mukaan. Yhteiset palvelutarpeet kuitenkin mahdollistavat yhteistyötä. Ulkomaalaisia työttömiä työnhakijoita on Forssan seudulla ollut keskimäärin alle 100 henkilöä kuukaudessa. Maahanmuuttajien määrän lisääntyminen kiintiöpakolaisten ja turvapaikkamenettelyn kautta kuntiin siirtyneiden myötä otetaan huomioon työllisyydenhoidon palvelujen suunnittelussa.

Maahanmuuttajataustaisille asiakkaille on tarjolla monia työllistymistä edistäviä yksilöllisiä palveluita, kuten alkukartoitusta, kotoutumisohjausta ja -suunnittelua, kotoutuskoulutusta, työkokeiluja, työharjoitteluja, työllistämistukea, kielikoulutusta, kuntouttavaa työtoimintaa, kuntoutuspalveluita, erilaisia valmennuksia, koulutusohjausta ja ammatillista koulutusta. Kunnissa palvelutuotantoa

ja -ohjausta voi määrittää myös ikäryhmittäinen jaottelu esimerkiksi nuorisotakuun tai muun mallin mukaisesti. Keskeistä on maahanmuuttajan palvelutarpeen määrittely ja ohjaaminen tarpeen mukaisiin palveluihin: työllistymistä edistäviin palveluihin, osaamisen kehittämisen palveluihin, suunnan etsinnän ohjaukseen tai kuntoutumisen palveluihin.

Kunnat voivat harkita erillisen resursoinnin järjestämistä tai järjestää kotouttavaa työllisyydenhoitoa olemassa oleviin palveluihin sisällyttäen. Kotouttavassa työllisyydenhoidossa huomioidaan palvelujen yhteensovittamisen tarve. Yhteensovittamisella pyritään siihen, että maahanmuuttajat pystyvät hyötymään palveluista mahdollisimman tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Palvelujen yhteensovittaminen huomioidaan palveluprosesseissa esimerkiksi kielikoulutustarpeiden mukaisesti. Jotta maahanmuuttajat voivat hyötymään palveluista, on kielen opettelua ja siinä onnistumista painotettava jokaisessa maahanmuuttajaryhmässä.

Kunnat voivat huomioida suomen kielen lisäopetuksen tarpeen jo TE-toimiston järjestämän kotouttamiskoulutuksen aikana ja resursoida tai järjestää täydentävää kielen opetusta. Järjestämismallit voivat vaihdella, mutta olennaista on maahanmuuttajan kielen opettelun nopea aloittaminen ja jatkuva edistäminen. Lisäksi maahanmuuttajat tarvitsevat yleistä tietoa Suomesta ja suomalaisesta yhteiskunnasta sekä työkultuurista, julkisista työvoimapalveluista, työelämän pelisäännöistä ja työntekijän sekä yrittäjän oikeuksista ja velvollisuuksista. Työnjaossa hyödynnetään työllistymistä edistävää monialaista yhteispalvelua (MYP). Myös hankemahdollisuuksia selvitetään aktiivisesti. Valtakunnallisesti tai alueellisesti järjestettävät koulutukset ja valmennukset sekä hankkeet voivat tukea paikallista palvelutuotantoa.

Maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi voidaan yleisellä tasolla toteuttaa viranomaisverkoston tiedottamista, koulutuksen järjestämistä yhteistyötahoille, työnantajien tiedottamista, kolmannen sektorin yhteistyömahdollisuuksien selvittämistä ja kotouttamisohjelman sekä ilmenneiden huomioiden toimenpiteiksi johtamista. Järjestöjen resurssien hyödyntämiseen on hyödyllistä panostaa.

Nuorten työllisyys

Nuorten työllisyydenhoidon palvelut toteutetaan kunnittain olemassa olevien verkostojen puitteissa. Nuorten työttömyys on ollut pitkään keskimääräistä korkeammalla tasolla. Nuorisotakuun mukaisesti jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vasta valmistuneelle taataan kolmen kuukauden sisällä työttömyyden alkamisesta työ-, työkokeilu, koulutus-, työpaja- tai kuntoutuspaikka. Nuorisotakuu ja nuorten maahanmuuttajien työllistäminen edellyttävät tiivistä yhteistyötä kuntien, hyvinvointikuntayhtymän ja TE-palvelujen kesken. Esimerkiksi Forssassa nuorten palvelut integroidaan entistä enemmän yhteen ja maahanmuuttajanuorten työllistymistä edistävät palvelut tulevat todennäköisesti olemaan osa tätä kokonaisuutta. Forssan Ohjaamon palvelukonseptin keskiössä on yhteinen tila, jossa eri organisaatioiden edustajat tuottavat palveluita saman katon alta. Ohjaamossa tarjotaan työvalmennukseen, tukeen, neuvontaan ja ohjaukseen liittyviä palveluita.

8.4 Yrittäjyys

Forssan seudulla toimii lukuisia ulkomaalaisten perustamia yrityksiä. Maahanmuuttajayrittäjät tarvitsevat neuvoa ja tukea yrityksiä koskevan lainsäädännön ja liike-elämän pelisääntöjen ymmärtämisessä, verotuksessa sekä viranomaisten kanssa asioinnissa. Kokemuksen mukaan maahanmuuttajat eivät saa riittävästi tietoa pohjoismaisesta kulttuurista, tiukasta lainsäädännöstä ja toimialojen säätelystä valtakunnallisten oppaiden ja nettisivujen välityksellä. Ulkomaalaisten yrittäjien neuvonnassa aihealueiden kirjo onkin tyyppillisesti laajempi, kuin yleisessä yritysneuvonnassa. Yritysneuvontaa tarjoavat Forssan seudulla TE-toimisto, Forssan Yrityskehitys Oy sekä Jokioisten ja Ypäjän yritysneuvojat.

Forssan Yrityskehitys Oy osallistuu Forssan vastaanottokeskuksessa tehtäviin osaamiskartoituksiin ja antaa neuvontaa turvapaikanhakijoille, joiden aikomuksena on perustaa yritys Suomeen. Neuvontaa annetaan vastaanottokeskuksen tiloissa ja sitä toteutetaan henkilökohtaisesti tai ryhmämuotoisesti.

Oleskeluluvan saaneille maahanmuuttajille tarjotaan perustietoa yrityksen perustamisesta Arkielämää Suomessa -koulutuksissa, jotka vuoden 2017 aikana toteutuvat Pakolaisapury:n Kotikunta-hankkeen toimesta ja sen jälkeen mallinnetaan osaksi seudullista kotouttamistyötä. Neuvonnan ja tiedotuksen tavoitteena on antaa kotoutumisen alkuvaiheessa oleville maahanmuuttajille realistinen käsitys yrittäjyydestä Suomessa ja edesauttaa valmiuksia toimia yrittäjänä Forssan seudulla.

Yrittäjyyden ohella maahanmuuttajia pyritään verkottamaan paikalliseen elinkeinoelämään. Seudun kilpailukyvyyn parantamiseksi on tärkeää saada maahanmuuttajat mukaan työelämään ja toimimaan seutukunnan voimavarana mahdollisimman nopeasti maahantulon jälkeen. Etenkin vientiyrityksissä tarvitaan osaajia, joilla on kielitaitoa ja

kykyä ymmärtää erilaisia kulttuureita. Seudun yrityspalvelut antavat neuvontaa myös ulkomaalaisen työntekijän, kuten kausityöntekijän tai turvapaikanhakijan, palkkaamiseen liittyen.

Lounais-Hämeen koulutuksen kuntayhtymän omistama Faktia Oy suunnittelee ja järjestää seudun yrityksille, organisaatioille ja yhdistyksille suunnattuja räätälöityjä koulutuksia, joissa kohteena voivat olla maahanmuuttajataustaiset työntekijät jotka tarvitsevat suomen kielen koulutusta, ammatillisia valmiuksia kehittävää koulutusta tai korttikoulutuksia. Faktia Oy valmentaa myös yritysten henkilöstöä maahanmuuttajaväestön ammatillisten valmiuksien kehittämiseen, kohtaamiseen ja kotoutumiseen liittyvissä kysymyksissä.

Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – aikuiskoulutus, työllisyys ja yrittäjyys

- 1) **Tarve:** Seudun aikuiskoulutus-, työllisyys ja yrityspalveluiden tiedottaminen maahanmuuttajille
Toteutus: Selkeät peruskuvaukset palveluista ja keskeisistä yhteystiedoista osaksi seudullisten palvelujen opasta maahanmuuttajille (Survival Guide)
Vastuutahot: Perustettava erillishanke, aikuiskoulutuksen, TE-toimiston, työllisyyden edistämisen ja yritysneuvonnan vastuutahot, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö
- 2) **Tarve:** Maahanmuuttajien aikuiskoulutukseen ja työnohjaukseen osallistuvan henkilöstön osaamisen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, henkilöstön valmennukset
Vastuutahot: Oppilaitosten pedagoginen johto
- 3) **Tarve:** Maahanmuuttajien kielenoppimisen turvaaminen
Toteutus: Kielivalmennusryhmien, järjestöjen palveluiden, vapaan sivistystyön kurseja sekä hankkeiden hyödyntäminen maahanmuuttajien kielellisten valmiuksien tukemisessa, kielikoulutuksista tiedottaminen maahanmuuttajille
Vastuutahot: Kuntien työllisyydenhoidon palvelut, työllisyydenhoidon monialainen verkosto, kolmannen sektorin toimijat
- 4) **Tarve:** Maahanmuuttajien työmahdollisuuksien edistäminen ja räätälöitävät palvelut
Toteutus: Hankkeisiin osallistuminen, viestinnän tehostaminen, ryhmätoiminnan järjestäminen
Vastuutahot: Kuntien työllisyydenhoidon palvelut, työllisyydenhoidon monialainen verkosto, kolmannen sektorin toimijat
- 5) **Tarve:** Maahanmuuttajanuorten työllisyydenhoidon keskitettyjen palveluiden kehittäminen ja palveluja tuottavien tahojen keskinäisen yhteistyön edistäminen
Toteutus: Olemassa olevan palvelutarjonnan integroiminen kotoutumisen tukemiseen, maahanmuuttajanuorten tuen, neuvonnan ja ohjauksen tarjoaminen tiiviin yhteistyöverkoston kautta, Ohjaamon ja vastaanottokeskuksen palveluohjauksellisen yhteistyön kehittäminen
Vastuutahot: Nuorten työllisyyspalvelut, Ohjaamo, vastaanottokeskus

9 KOLMANNEN SEKTORIN KOTOUTTAMISTYÖ

Käytännön kotouttamistyöhön osallistuu seudulla monenlaisia kolmannen sektorin toimijoita valtakunnallisista asiantuntijaorganisaatioista paikallisiin urheiluseuroihin.

Valtaosa kolmannen sektorin toimijoiden kotouttamistyöstä on niiden omiin tavoitteisiin pohjautuvaa työtä, jota ei varsinaisesti pidetä kotouttamisena mutta joka käytännössä tukee maahanmuuttajien kotoutumista. Maahanmuuttajat kohdataan tällöin olemassa olevaan toimintaan mukaan tulevana uusina jäseninä. Vapaaehtoistyö, harrastustoiminta ja vapaan sivistystyön kurssit tarjoavat kaiken ikäisille maahanmuuttajille tasavertaisia osallistumisen mahdollisuuksia ja edesauttavat kielen oppimista sekä sosiaalisten verkostojen muodostumista luonnollisen kanssakäymisen tilanteissa.

Kielivaikeudet ja kulttuuriset tekijät saattavat kuitenkin vaikeuttaa maahanmuuttajien toimintaan löytämistä tai siihen osallistumista. Toiminnasta tiedottamiseen onkin tärkeää löytää kanavia, jotka tavoittavat eri kieliryhmät. Tiedonkulkuun on hyvä sopia yksilöllisiä tapoja esimerkiksi tilanteissa, joissa harrasteaikataulut vaihtuvat usein ja niistä tiedotetaan suomenkielisten sivustojen kautta.

Eri kulttuuriryhmille soveltuvan toiminnan suunnittelussa on tärkeää kiinnittää huomiota sellaisiin kulttuuriin tai uskontoon liittyviin eroihin, jotka saattavat vaikuttaa osallistumishalukkuuteen. Tällaisia eroja voi nousta esiin esimerkiksi musiikin, tanssin, urheilun tai taidetoiminnan osalta. Toiminnan tuottajan onkin hyvä tarjota maahanmuuttajille tietoa toiminnan sisällöstä ja käydä avointa vuoropuhelua sen selvittämiseksi, mitä seikkoja toiminnassa voitaisiin huomioida tai mukauttaa jotta osallistumiskynnys madaltuisi. Parhaimmillaan tällainen vuoropuhelu toimii kaksisuuntaisena oppimiskokemuksena.

Forssan vastaanottokeskuksen myötä seudulla on myös käynnistetty monenlaista, turvapaikanhakijoille ja muille maahanmuuttajille suunnattua kerho- ja kurssitoimintaa. Tarjolla on muun muassa suomen kielen opetusta, harrastekerhoja ja monikulttuurista perhekahvilatoimintaa. Maahanmuuttajille suunnattua toimintaa koordinoidaan kuukausittaisilla TUVAKO-kokouksilla, joihin osallistuu toimintaa järjestävien yhdistysten, seurakuntien, vastaanottokeskuksen, vapaan sivistystoimen ja FSHKY:n kotouttavan sosiaalityön edustajia. Koordinointikokousten tarkoituksena on edistää toimijoiden välistä yhteistyötä ja tiedonkulkua.

Seurakuntien ja järjestöjen vapaaehtoiset voivat toimia myös henkilökohtaisina tukihenkilöinä maahanmuuttajille. Tukihenkilöt saavat omalta taustaorganisaatioltaan opetuksen tehtävään sekä tarvittavaa ohjausta työskentelyn aikana. Turvapaikkamenettelyn kautta kuntiin siirtyneiden ja kiintiöpakolaisten tukihenkilöt tekevät yhteistyötä myös FSHKY:n kotouttavan sosiaalityön kanssa. Tukihenkilöt voivat toimia uusien kuntalaisten apuna esimerkiksi arjen asiointitilanteissa, asuinalueille tutustumisessa ja mielekkään tekemisen löytämisessä. Tukihenkilöiden rooli maahanmuuttajien turvallisuuden tunteen ja sosiaalisten suhteiden rakentajana voi olla hyvin merkittävä.

Paikallisten toimijoiden lisäksi seudun kotouttamistyössä hyödynnetään valtakunnallisten järjestöjen osaamista (ks. esim. kappaleet 5.3 ja 6.1). Tavoitteena on osallistaa näiden asiantuntijajärjestöjen tuottamiin toimintoihin ja koulutuksiin mahdollisimman laaja joukko seudun järjestö- ja muita toimijoita paikallisen osaamisen kehittämiseksi.

Kehittämistoimenpiteet 2017–2020 – kolmannen sektorin kotouttamistyö

- 1)** **Tarve:** Paikallisten kolmannen sektorin toimijoiden kotouttamisvalmiuksien kehittäminen
Toteutus: Valtakunnallisten asiantuntijaorganisaatioiden ja maahanmuuttajaorganisaatioiden kanssa verkostoituminen, seudun toimijoiden yhteiset koulutukset, muualla toteutuvien koulutusten tehokas tiedottaminen
Vastuutahot: Kunnat, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, TUVAKO-verkosto

- 2)** **Tarve:** Järjestöjen, seurakuntien ja harrasteseurojen toiminnan ja tapahtumien tiedottaminen eri kieliryhmille
Toteutus: Internet-pohjainen tulostettava tapahtumakalenteri, sen käännetys eri kielille, säännöllinen päivittäminen, linkittäminen maahanmuuttajien seudullisten palvelujen oppaaseen (Survival Guide), aktiivinen jakelu eri toimijoiden tilaisuuksissa
Vastuutahot: Käynnistettävä erillishanke, TUVAKO-verkosto, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö

- 3)** **Tarve:** Maahanmuuttajille suunnatun ohjatun vertaisryhmätoiminnan järjestäminen
Toteutus: Eri alojen asiantuntijoiden kartoittaminen ja osaamisen hyödyntäminen, ryhmänohjauksien toteuttaminen
Vastuutahot: FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, TUVAKO-verkoston toimijat

- 4)** **Tarve:** Maahanmuuttajien tukihenkilöiden osaamisen ja ohjauksen kehittäminen
Toteutus: Yhteisen, maahanmuuttajatyön erityiskysymyksiin paneutuvan työnohjauksen järjestäminen tukihenkilöille
Vastuutaho: TUVAKO-verkoston toimijat

10 OHJELMAN TOTEUTUKSEN SEURANTA

Kotouttamisohjelman toteutumista seurataan vuosittain. Seurantatapana on palveluntuottajille tehtävä kysely, jossa selvitetään ohjelmaan kirjattujen kehittämistoimenpiteiden toteumaa, maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän muutosta sekä palveluissa tapahtuneita, ohjelmaan päivitettäviä muutoksia. Maahanmuuttaja-asiakkaiden kokemukset palveluiden toteutumisesta heidän tarpeitaan vastaavina selvitetään alakohtaisesti kyselyn yhteydessä.

Ensimmäinen kysely toteutetaan keväällä 2017 maahanmuuttaja-asiakkaiden määrien osalta. Vuoden 2018 keväästä alkaen kysely toteutetaan edellä kuvatun mukaisesti vuosittain. Tulokset ovat käytettävissä kunkin vuoden toukokuun loppuun mennessä, jolloin niiden perusteella nousevat lisäresursoinnin tarpeet ehditään sisällyttää kuntien talousarvioihin. Kyselyn laatimisesta ja tulosten kokoamisesta vastaa seudullinen kotouttamisverkosto.

Kehittämistoimenpide 2017–2020 – ohjelman toteutuksen seuranta

- 1)** **Tarve:** Seudullinen kotouttamisen koordinointi ja kehittäminen
Toteutus: Seudullinen kotouttamisverkosto ja sen toiminnan vakiinnuttaminen
Vastuutahot: Kunnat, seutuneuvosto, FSHKY, TE-toimisto, ELY, poliisi, vastaanotto-keskus, opetuksenjärjestäjät

KIELI JA KULTTUURI

- 1) **Tarve:** Työntekijöiden monikulttuurisen osaamisen kehittäminen
Toteutus: Konsultointiyhteyksien luominen, yhteisten koulutusten järjestäminen, oppaiden laatiminen, maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden ja -opiskelijaharjoittelijoiden osaamisen hyödyntäminen
Vastuutahot: Kunnat, FSHKY:n monialainen kotouttamistiimi
- 2) **Tarve:** Maahanmuuttajien kielenoppimisen tehostaminen
Toteutus: Eri tahojen kielenopetuksen kartoitus ja siihen perustuva kielenopetuksen lisääminen, asiantuntijajärjestöjen ja hankkeiden palveluiden ja osaamisen hyödyntäminen
Vastuutahot: Kunnat, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat
- 3) **Tarve:** Syrjintään puuttumisen tehostaminen
Toteutus: Työntekijöiden, työnantajien ja maahanmuuttajien tiedottaminen syrjinnän lainvastaisuudesta ja siihen puuttumisen keinoista
Vastuutahot: Kaikki organisaatiot
- 4) **Tarve:** Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen tiedon lisääminen
Toteutus: Arkielämää Suomessa -koulutusten mallintaminen pysyväksi käytännöksi
Vastuutaho: Kotikunta-hanke, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö
- 5) **Tarve:** Erytystä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien luonnollisten tukiverkostojen rakentaminen
Toteutus: Ohjatut vertaistukiryhmät
Vastuutaho: FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat

ASUMINEN

- 6) **Tarve:** Asumistoimijoiden kotouttamisosaamisen kehittäminen
Toteutus: Asumistoimijoiden verkoston kehittäminen, yhteiset koulutukset
Vastuutahot: Kunnat, Naapuruussovittelun keskus, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö
- 7) **Tarve:** Asumiskäytäntöjen tiedotus maahanmuuttajille
Toteutus: Ryhmämuotoiset opastukset eri kielillä, taloyhtiöiden järjestyssääntöpohjan laatiminen eri kielillä ja jakelu isännöintitoimistojen kautta
Vastuutahot: Kotikunta-hanke, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö
- 8) **Tarve:** Naapuruussovittelutoiminnan jatkuvuuden turvaaminen
Toteutus: Mallinnus osaksi kotouttavan sosiaalityön perustehtävää
Vastuutahot: FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, Naapuruussovittelun keskus

SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

- 9) **Tarve:** Seudun sosiaali- ja terveyspalveluiden tiedottaminen maahanmuuttajille
Toteutus: Selkeät peruskuvaukset palveluista ja keskeisistä yhteystiedoista osaksi seudullisten palveluiden opasta maahanmuuttajille (Survival Guide), Arkielämää Suomessa -koulutukset maahanmuuttajille
Vastuutahot: Käynnistettävä erillishanke, kotouttava sosiaalityö
- 10) **Tarve:** Työntekijöiden perehdytys maahanmuuttajien kotoutumisprosessiin
Toteutus: Yhteiset koulutukset, tiivis kirjallinen opas
Vastuutaho: Monialainen kotouttamistiimi
- 11) **Tarve:** Vammaisten ja ikääntyneiden maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen
Toteutus: Vammaispalvelusuunnitelman / vanhusten hoito-, palvelu- ja kuntoutusuunnitelman ja kotoutumissuunnitelman yhteensovittamisen käytäntöjen kehittäminen
Vastuutahot: Vammaispalvelut, vanhuspalvelut, kotouttava sosiaalityö, TE-toimiston osaamisen kehittämispalvelut
- 12) **Tarve:** Traumatisoituneiden asiakkaiden kohtaamisvalmiuksien ja eteenpäin ohjaamisen kriteerien kehittäminen
Toteutus: Konsultaatioverkostojen rakentaminen, yhteiset koulutukset, monialainen yhteistyö
Vastuutaho: Monialainen kotouttamistiimi
- 13) **Tarve:** Maahanmuuttajien omaehtoisen terveyden edistämisen tukeminen
Toteutus: Ryhmänohjaus eri kieliryhmille tarpeen mukaan
Vastuutahot: Maahanmuuttajatyöhön erikoistunut terveydenhoitaja, kolmannen sektorin toimijat
- 14) **Tarve:** Maahanmuuttajaperheiden vuorovaikutuksen ja kasvatuksen tukeminen
Toteutus: Ohjatut vertaisryhmät, suomalaisen perhelainsäädännön tiedottaminen
Vastuutahot: Perhepalvelut, kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat

VARHAISKASVATUS, PERUSOPETUS JA TOISEN ASTEEN OPETUS

- 15) **Tarve:** Ammatillisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisääminen ja hyvien käytänteiden jakaminen
Toteutus: Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen monikulttuurisuusyhteyshenkilöverkosto, maahanmuuttajien opetustoimijoiden verkosto; edustajat jokaiselta kunnalta
Vastuutahot: Kuntien varhaiskasvatuksen johto, kuntien sivistystoimien johto
- 16) **Tarve:** Henkilöstön kulttuurisen osaamisen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, kotouttava monialainen yhteistyö
Vastuutahot: Monikulttuurisuusyhteyshenkilöt, muu henkilökunta

- 17) **Tarve:** Maahanmuuttajien opetuksen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, seudulliset ideointityöpajat, maahanmuuttajien opetuksen oma Peda.net -tila hyvien käytänteiden ja materiaalien jakamista varten
Vastuutahot: Kuntien sivistystoimet, maahanmuuttajien opetustoimijoiden verkosto
- 18) **Tarve:** Maahanmuuttajavanhempien tietoisuuden lisääminen koulujärjestelmään ja koulunkäyntiin liittyvistä asioista
Toteutus: Ohjatut vertaisryhmät kouluikäisten vanhemmille tarpeen mukaan
Vastuutahot: Seutukunnallinen opiskeluhuollon ohjausryhmä, koulutasolla koulun yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä, kotouttava sosiaalityö, kolmannen sektorin toimijat
- 19) **Tarve:** Retkien, juhlien ja muiden tapahtumien tiedottaminen suomea taitamattomille vanhemmille
Toteutus: Valmiit tiedote- ja kutsupohjat selkokielisellä suomella ja muilla kielillä
Vastuutahot: Monikulttuurisuusyhteyshenkilöt, maahanmuuttajien opetustoimijat, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö
- 20) **Tarve:** Eri kulttuuriperinteiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa ja kouluissa
Toteutus: Valtakunnallisten hyvien käytäntöjen kartoittaminen ja käyttöönotto
Vastuutahot: Monikulttuurisuusyhteyshenkilöt, opinnäytetyötä tekevät opiskelijat
- 21) **Tarve:** Maahanmuuttajien ammatilliseen opetukseen ja työnohjaamiseen osallistuvan henkilöstön osaamisen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, henkilöstön valmennukset
Vastuutaho: Oppilaitosten pedagoginen johto

AIKUISKOULUTUS, TYÖLLISYYS JA YRITTÄJYYS

- 22) **Tarve:** Seudun aikuiskoulutus-, työllisyys ja yrityspalveluiden tiedottaminen maahanmuuttajille
Toteutus: Selkeät peruskuvaukset palveluista ja keskeisistä yhteystiedoista osaksi seudullisten palvelujen opasta maahanmuuttajille (Survival Guide)
Vastuutahot: Perustettava erillishanke, aikuiskoulutuksen, TE-toimiston, työllisyyden edistämisen ja yritysneuvonnan vastuutahot, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö
- 23) **Tarve:** Maahanmuuttajien aikuiskoulutukseen ja työnohjaukseen osallistuvan henkilöstön osaamisen kehittäminen
Toteutus: Koulutukset, henkilöstön valmennukset
Vastuutahot: Oppilaitosten pedagoginen johto

- 24) **Tarve:** Maahanmuuttajien kielenoppimisen turvaaminen
Toteutus: Kielivalmennusryhmien, järjestöjen palveluiden, vapaan sivistystyön kurseja sekä hankkeiden hyödyntäminen maahanmuuttajien kielellisten valmiuksien tukemisessa, kielikoulutuksista tiedottaminen maahanmuuttajille
Vastuutahot: Kuntien työllisyydenhoidon palvelut, työllisyydenhoidon monialainen verkosto, kolmannen sektorin toimijat
- 25) **Tarve:** Maahanmuuttajien työmahdollisuuksien edistäminen ja räätälöitävät palvelut
Toteutus: Hankkeisiin osallistuminen, viestinnän tehostaminen, ryhmätoiminnan järjestäminen
Vastuutahot: Kuntien työllisyydenhoidon palvelut, työllisyydenhoidon monialainen verkosto, kolmannen sektorin toimijat
- 26) **Tarve:** Maahanmuuttajanuorten työllisyydenhoidon keskitettyjen palveluiden kehittäminen ja palveluja tuottavien tahojen keskinäisen yhteistyön edistäminen
Toteutus: Olemassa olevan palvelutarjonnan integroiminen kotoutumisen tukemiseen, maahanmuuttajanuorten tuen, neuvonnan ja ohjauksen tarjoaminen tiiviin yhteistyöverkoston kautta, Ohjaamon ja vastaanottokeskuksen palveluohjauksellisen yhteistyön kehittäminen
Vastuutahot: Nuorten työllisyyspalvelut, Ohjaamo, vastaanottokeskus

KOLMANNEN SEKTORIN KOTOUTTAMISTYÖ

- 27) **Tarve:** Paikallisten kolmannen sektorin toimijoiden kotouttamisvalmiuksien kehittäminen
Toteutus: Valtakunnallisten asiantuntijaorganisaatioiden ja maahanmuuttajaorganisaatioiden kanssa verkostoituminen, seudun toimijoiden yhteiset koulutukset, muualla toteutuvien koulutusten tehokas tiedottaminen
Vastuutahot: Kunnat, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, TUVAKO-verkosto
- 28) **Tarve:** Järjestöjen, seurakuntien ja harrasteseurojen toiminnan ja tapahtumien tiedottaminen eri kieliryhmille
Toteutus: Internet-pohjainen tulostettava tapahtumakalenteri, sen käännätys eri kielille, säännöllinen päivittäminen, linkittäminen maahanmuuttajien seudullisten palvelujen oppaaseen (Survival Guide), aktiivinen jakelu eri toimijoiden tilaisuuksissa
Vastuutahot: Käynnistettävä erillishanke, TUVAKO-verkosto, FSHKY:n kotouttava sosiaalityö
- 29) **Tarve:** Maahanmuuttajille suunnatun ohjatun vertaisryhmätoiminnan järjestäminen
Toteutus: Eri alojen asiantuntijoiden kartoittaminen ja osaamisen hyödyntäminen, ryhmäohjauksien toteuttaminen
Vastuutahot: FSHKY:n kotouttava sosiaalityö, TUVAKO-verkoston toimijat

- 30)** **Tarve:** Maahanmuuttajien tukihenkilöiden osaamisen ja ohjauksen kehittäminen
Toteutus: Yhteisen, maahanmuuttajatyön erityiskysymyksiin paneutuvan työnohjauksen järjestäminen tukihenkilöille
Vastuutaho: TUVAKO-verkoston toimijat

OHJELMAN TOTEUTUKSEN SEURANTA

- 31)** **Tarve:** Seudullinen kotouttamisen koordinointi ja kehittäminen
Toteutus: Seudullinen kotouttamisverkosto ja sen toiminnan vakiinnuttaminen
Vastuutahot: Kunnat, seutuneuvosto, FSHKY, TE-toimisto, ELY, poliisi, vastaanotto-keskus, opetuksenjärjestäjät

Oleskelulupien ja kansalaisuuden tilastokooste 2015

http://www.migri.fi/download/64996_Tilastograafit_2015_valmis.pdf?648f1dee21bdd388

Maahanmuuttajabarometri 2012

http://www.kotouttaminen.fi/files/39043/Maahanmuuttajabarometri2012_11_2013.pdf

Kotouttamisen palvelukysely kunnille 2015

[http://www.kotouttaminen.fi/files/45351/TEMrap_23_2016_\(2\).pdf](http://www.kotouttaminen.fi/files/45351/TEMrap_23_2016_(2).pdf)

Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2014

http://www.slideshare.net/THLfi/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointitutkimuksen-maamu-perustulokset?gid=b26831bd-e912-4e01-9d94-5a1f1563d7db&v=default&b=&from_search=1

Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot

http://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/muita_koulutustilastoja/maahanmuuttajien_koulutus

Kotouttamisen palvelukysely TE-toimistoille 2015

http://www.kotouttaminen.fi/files/45352/TEMrap_24_2016.pdf

Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2013

http://www.kotouttaminen.fi/files/39065/Kotouttamisen_Seurannan_kokonaiskatsaus.pdf

Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointi Suomessa 2014

http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_16163_net.pdf

alkukartoitus

Kotoutumislakin pohjautuva alustava arvio maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu ja muista kotoutumisvalmiuksista. Laaditaan työttömille työnhakijoille TE-toimiston ja toimeentulotuen saajille sekä alkukartoitusta pyytävälle kunnan toimesta.

avustettu vapaaehtoinen paluu

Järjestely, jossa kansainvälistä suojelua hakeelle kolmannen maan kansalaiselle, tilapäistä suojelua saaneelle, ihmiskaupan uhrille tai oleskeluluvan ulkomaalaislain 51 §:n perusteella saaneelle voidaan korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan. Maksamisen edellytyksenä on hakijan vapaaehtoinen ja pysyväisluonteinen maasta poistuminen.

Dublin-palauttaminen

Turvapaikanhakijan palauttaminen siihen jäsenvaltioon, jossa hän on ensiksi rekisteröitynyt ja joka on sen perusteella vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä

etninen tausta

Kuuluminen ihmisryhmään, jonka katsotaan olevan toisista erottuva alkuperän, kulttuuriperinnön, kielen tai uskonnon vuoksi

etniset suhteet

Etnisesti erilaisten ryhmien suhtautuminen toisiinsa

humanitaarinen suojelu

Oleskelulupa, joka voitiin 16.5.2016 asti myöntää, jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täyttyneet mutta hakijan palaaminen omaan kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan ei ollut mahdollista siellä tapahtuneen ympäristökatastrofin tai huonon turvallisuustilanteen vuoksi

hätätapaukset

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n pakolaisiksi määrittelemät ja kiireellisesti uudelleen sijoitettaviksi tarjoamat henkilöt. Hätätapaukset

vastaanotetaan UNHCR:n asiakirjojen perusteella ilman suomalaisten viranomaisten haastatteluja, osana Suomen vuotuista pakolaiskiintiötä. Kiireellisyys perustuu usein henkilön vaikeaan terveydentilaan tai turvallisuuteen.

ihmiskauppa

Toisen ihmisen värväys, kuljettaminen, kätkeminen tai vastaanottaminen, joka tapahtuu hyväksikäyttötarkoituksessa ja johon liittyy uhkaamista, pakottamista, orjuuttamista tai harhaanjohtamista. Ihmiskaupan uhri voi oleskella Suomessa joko laillisesti tai laittomasti.

ilmeisen perusteeton hakemus

Turvapaikkahakemus, jonka perusteeksi ei ole esitetty vakavia ihmisoikeusloukkauksia tai palautuskieltoihin liittyviä perusteita tai jossa esitetyt väitteet ovat selkeästi epäuskottavia, jossa hakijan ilmeisenä tarkoituksena on käyttää turvapaikkamenettelyä väärin tai hakija on saapunut turvallisesta alkupestä

jatkuva oleskelulupa

Suomeen pysyvässä maahanmuuttotarkoituksessa tulleelle ulkomaalaiselle myönnettävä määräaikainen oleskelulupa, joka on uusittava ennen määräajan umpeutumista. Merkitään kirjaintunnuksella A.

kansainvälinen suojelu

EU:n direktiivien ja Suomen ulkomaalaislain tarkoittama pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema

kansalaisuus

Syntymän tai kansalaistamisen kautta syntyvä laillinen side henkilön ja hänen kansalaisuusvaltionsa välillä

kansallisuus

Henkilön kuuluminen johonkin kansanryhmään. Ei viittaa kansalaisuuteen vaan etniseen taustaan.

karkottaminen

Suomessa oleskeluluvalla oleskelleen tai oleskelevan ulkomaalaisen maastapoistamismenettely

kiintiöpakolainen

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n pakolaiseksi katsoma henkilö tai muu kansainvälisen suojelun tarpeessa oleva ulkomaalainen, joka uudelleen sijoitetaan Suomeen ja jolle myönnetään oleskelulupa valtion talousarviossa vahvistetun vuosittaisen pakolaiskiintiön puitteissa. Tyypillisesti henkilö, joka on paennut kotimaastaan sen lähialueille ja oleskelee pakolaisleirillä.

kolmannen maan kansalainen

Ulkomaalainen, joka ei ole Euroopan Unionin kansalainen tai häneen rinnastettava Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen.

kotouttaminen

Kotoutumisen monialainen tukeminen ja edistäminen viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan kotouttamistoimin ja palveluin

kotoutuminen

Maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaihteinen kehitys, jonka seurauksena maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa tarvittavia taitoja ja tulee yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi, ja vastaanottava yhteiskunta saa uusia vaikutteita ja monimuotoistuu

kotoutumiskoulutus

Oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille pääsääntöisesti työvoimapolitiisena aikuiskoulutuksena järjestettävä koulutus, joka sisältää suomen tai ruotsin kielen opetusta sekä muuta yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia edistävää opetusta. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on edistää maahanmuuttajien työllistymistä tai jatkokoulutukseen pääsyä.

kotoutumissuunnitelma

Kotoutumislakiin pohjautuva maahanmuuttajalle laadittava yksilöllinen suunnitelma palveluista ja toimenpiteistä, joilla tuetaan hänen mahdollisuuksiaan hankkia riittävä kotimaisen kielen taito ja muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja

kotouttamisohjelma

Kotoutumislakiin pohjautuva kunnan tai kuntien yhdessä laatima, kunnanvaltuustossa hyväksyttävä ohjelma paikallisen kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi

kulttuuritietoisuus

Kyky huomioida kulttuurin vaikutuksia esimerkiksi viestinnässä ja asiakaskontakteissa

käännyttäminen

Suomessa ilman oleskelulupaa oleskelleen ulkomaalaisen maastapoistamismenettely

laillinen oleskelu

Ulkomaalaisen oleskelu Suomessa asianmukaisella ja voimassa olevalla luvalla: viisumivapauden perusteella, viisumilla, oleskeluluvalla tai turvapaikka- ja oleskelulupahakemuksen käsittelyaikana

maahanmuuttaja

Suomeen muuttava henkilö

maahantulokielto

Käännyttäminen tai karkottamisen yhteydessä määrättävä määräaikainen tai toistaiseksi voimassa oleva kielto saapua Suomeen uudelleen

maastapoistamispäätös

Hallintopäätös, jolla ulkomaalainen määrätään poistumaan Suomesta

monikulttuurisuus

Kulttuurinen monimuotoisuus; normatiivinen ajattelutapa ja ideologia, jossa monikulttuurisuuden tilaa arvostetaan tai lisätään; politiikka jonka avulla pyritään löytämään ja ylläpitämään kulttuurisen monimuotoisuuden ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen sääntöjä

muukalaispassi

Matkustusasiakirja, joka myönnetään oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella saaneelle ulkomaalaiselle, jos hän ei voi saada passia kotimaansa viranomaiselta, on kansalaisuudeton tai siihen on muuten erityinen syy. Ei kelpaa virallisena henkilöllisyystodistuksena.

määräaikainen oleskelulupa

Jatkuvaa tai tilapäistä oleskelua varten myönnettävä oleskelulupa, joka on voimassa tietyn määräajan

oleskelukortti

Oleskeluoikeudesta todistava kortti, jonka poliisi myöntää sellaiselle EU-kansalaisen perheen-jäsenelle joka ei itse ole EU-kansalainen. Kortti sisältää biometriä tunnisteita, mutta ei kelpaa virallisena henkilöllisyystodistuksena.

oleskelulupa

Ulkomaalaiselle myönnettävä lupa saapua toistuvasti Suomeen ja oleskella Suomessa. Myönnetään joko määräaikaisena tai pysyvässä esimerkiksi työntöön, elinkeinonharjoittamisen, opiskelun tai perhesiteen perusteella.

oleskelulupakortti

Maahanmuuttoviraston tai poliisin myöntämä oleskeluoikeudesta todistava kortti, joka sisältää biometriä tunnisteita, mutta ei kelpaa virallisena henkilöllisyystodistuksena

pakolainen

Henkilö, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi alkupeuran, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi ja jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka UNHCR katsoo olevan pakolainen

pakolaisen matkustusasiakirja

Pakolaisaseman saaneelle ulkomaalaiselle myönnettävä matkustusasiakirja. Ei kelpaa virallisena henkilöllisyystodistuksena.

palautuskielto (non-refoulement)

Periaate, jonka mukaan ketään ei saa palauttaa alueelle jossa häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu

paluumuuttaja

Suomeen muuttava henkilö, jolla on suomalaiset sukujuuret tai muuten läheinen yhteys Suomeen

perheenkokoaja

Suomessa oleskeleva henkilö, jonka perheenjäsen, kuten puoliso, lapsi tai alle 18-vuotiaan huoltaja, hakee oleskelulupaa Suomeen perhesiteen perusteella

pysyvä oleskelulupa

Toistaiseksi voimassaoleva oleskelulupa, jota ei tarvitse uusida. Merkitään kirjaintunnuksella P.

Schengen-alue

Schengenin säännöstöä soveltavien valtioiden sisäinen vapaan liikkuvuuden alue, jossa rajatarkastukset suoritetaan poikkeustilanteita lukuun ottamatta vain ulkorajoilla.

Suomen kansalainen

Syntymässään tai myöhemmin muulla tavalla Suomen kansalaisuuden saanut henkilö

turvapaikanhakija

Vieraasta valtiosta suojelua ja oleskeluoikeutta hakeva henkilö, joka saa pakolaisaseman, mikäli hänelle annetaan turvapaikka

tilapäinen suojelu

Kansainvälisen suojelun tarpeessa olevalle ulkomaalaiselle annettava suojeluasema tilanteessa, jossa turvallinen paluu kotimaahan ei ole mahdollista aseellisen selkkauksen tai ympäristökatastrofin vuoksi, mutta suojelun tarve arvioidaan lyhytaikaiseksi

toissijainen suojelu

EU-lainsäädäntöön perustuva kansainvälisen suojelun kategoria ja oleskeluluvan myöntämisperuste silloin, kun turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty mutta hakijaa uhkaa kotimaassaan kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus tai jos hakija ei voi palata kotimaahansa joutumatta siellä vakavaan henkilökohtaiseen vaaraan meneillään olevan aseellisen selkkauksen vuoksi.

turvapaikka

YK:n pakolaissopimuksen mukainen kansainvälisen suojelun kategoria ja oleskeluluvan myöntämisperuste henkilölle, jolla on perusteltu pelko joutua kotimaassaan vainotuksi alkuperänsä, uskontonsa, kansallisuutensa, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä takia ja joka on pelkonsa vuoksi haluton turvautumaan kyseisen valtion suojelukseen

turvapaikkapuhuttelu

Maahanmuuttoviraston suorittama haastattelu, jossa selvitetään turvapaikkahakemuksen perusteet

turvapaikkatutkinta

Menettely, jossa Maahanmuuttoviraston tai Rajavartiolaitoksen toimesta selvitetään turvapaikanhakijan henkilöllisyys ja matkareitti,

sekä se, voidaanko hänen hakemuksensa käsitellä Suomessa

ulkomaalainen

Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen

valmistava opetus

Perusopetukseen valmistava opetus, jota voidaan järjestää esi- ja peruskouluikäisille maahanmuuttajalapsille, joiden suomen tai ruotsin kielen taito ei riitä perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen tai joiden opiskelunvalmiudet vaativat harjaantumista

vastaanottokeskus

Kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien henkilöiden majoituspaikka, joka järjestää heidän vastaanottopalvelunsa

vapaaehtoinen paluu

Henkilön vapaaehtoinen poistuminen Suomesta joko omasta aloitteestaan tai maastapoistamispäätöksen asettamaa velvoitetta noudattaen

välillinen syrjintä

Henkilön saattaminen erityisen epäedulliseen asemaan näennäisesti puolueetonta säännöstä tai käytäntöä noudattamalla

välitön syrjintä

henkilön kohtelemine eriarvoisesti verrattuna toisen henkilön kohteluun vastaavassa tilanteessa

yhdenvertaisuus

Kaikkien ihmisten samanarvoisuus heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksistaan, mielipiteestään, vammastaan, terveyden-tilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta

MAAHANMUUTTO SUOMESSA

Maahanmuuttoon liittyvät keskeiset lait ja asetukset

http://www.intermin.fi/fi/lainvalmistelu/voimassa_olevat_saadokset/maahanmuutto

Maahanmuuttohallinto

<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/maahanmuuttohallinto>

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia

http://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?5d7d3b9fd601d188

Maahanmuuttostrategian toimenpideohjelma

http://www.intermin.fi/download/51993_maahanmuuton_tulevaisuus_2020_toimenpideohjelma.pdf?d627197be79ad188

Väestöntutkimuslaitoksen tilastotietoa maahanmuutosta

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

Oleskeluluvat

<http://www.migri.fi/oleskeluluvat>

KOTOUTTAMINEN JA VASTUUNJAKO

Laki kotoutumisen edistämisestä

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen teemasivusto

<http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen>

Kotoutumislain mukainen Perustietoa Suomesta -opas maahanmuuttajille eri kielillä

<http://tem.fi/perustietoa-suomesta>

KIELI JA KULTTUURI

Tulkin eettiset ohjeet eri kielillä

<http://www.sktl.fi/?x18668=1017693>

Tietoa kielen opiskelusta eri kielillä

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/suomen-ja-ruotsin-kieli>

Verkkomateriaaleja suomen kielen, yhteiskuntatiedon ja ammattisanojen opiskeluun

http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/maahanmuuttajien_koulutus/verkkomateriaaleja_opetukseen

Tietoa kielitutkinnoista

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot/tutkintoesite

Opas oman äidinkielen oppimisen tukemiseen

http://www.oph.fi/download/121981_oma_kieli_oma_mieli_2009.pdf

Väestöliiton monikulttuurisuusjulkaisuja

<http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/aineistot/>

Oikeusministeriön Yhdenvertaisuus-teemasivusto

<http://www.yhdenvertaisuus.fi/>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

<https://www.syrjinta.fi/>

Etnisten suhteiden neuvottelukunta

<http://oikeusministerio.fi/fi/index/ministerio/neuvottelujalautakunnat/etnistensuhteidenneuvottelukunta.html>

ASUMINEN

Tutkimus pakolaisten asumiskokemuksista

http://www.ysaatio.fi/wp-content/uploads/2015/10/Suomesta_tuli_kotini_-_web_FINAL_aukeamat.pdf

Katto – Kotoutumiseen tarvitaan koti -hankesivusto

<http://kattohanke.fi/>

Tietoa asumisesta eri kielillä

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/asuminen>

Naapuruussovittelun keskus

<http://www.naapuruussovittelu.fi/>

SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi -teemasivut

<https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/terveys-ja-hyvinvointi>

Tietoa terveyspalveluista eri kielillä

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/terveys>

Lastensuojelun käsikirja: Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/monikulttuurisuus/maahanmuuttajat-lastensuojelun-asiakkaina>

Lasten kasvatusta ja lainsäädäntöä koskevat oppaat eri kielillä

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/perhe/lapset/lasten-kasvatus-suomessa>

Vammaispalvelujen käsikirja: Vammainen maahanmuuttaja

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vammainen-maahanmuuttaja>

Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma

<http://www.tukikeskushilma.fi/>

Ikääntyvät maahanmuuttajat

<https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/terveys-ja-hyvinvointi/ikaantuvat-maahanmuuttajat-ja-vahemmistot>

Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut –tutkimus

http://www.kotouttaminen.fi/files/43286/TEMjul_40_2015_web_09062015.pdf

VARHAISKASVATUS, PERUSOPETUS JA TOISEN ASTEEN OPETUS

Kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa

<http://www.talentia.fi/files/3313/Kielenkehitys1.pdf>

Perusopetukseen valmistava opetus

http://www.edu.fi/download/145302_Perusopetukseen_valmistava_opetus_2012.pdf

Suomi toisena kielenä perusopetuksessa

http://www.edu.fi/download/121984_S2_perusopetuksessa_esite_2008.pdf

Oman uskonnon opetuksen ja uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen

http://www.oph.fi/download/160301_ohje_uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_opetuksen_jarjestamisesta_esi-ja_peru.pdf

Monikulttuurinen kouluyhteisö

http://www.oph.fi/download/126666_Monikulttuurinen_kouluyhteiso.pdf

Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset –katsaus

http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/03c0b9bf949587bbf358c921002bd660/1478686836/application/pdf/1656316/Koti%20koulu%20ja%20maahanmuuttajalapsen_Netti.pdf

Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat lukio-opetuksessa

http://www.oph.fi/download/46542_maahanmuuttajataustaiset_opiskelijat_lukiokoulutuksessa.pdf

Maahanmuuttajien koulutus Suomessa

http://www.oph.fi/download/121983_OPH_maahanmuu.ajaesite_fivalmis.pdf

AIKUISKOULUTUS, TYÖLLISYYS JA YRITTÄJYYS

Maahanmuuttajien koulutus -teemasivut

<https://opintopolku.fi/wp/valintojen-tuki/maahanmuuttajien-koulutus/>

Tietoa koulutuksesta eri kielillä

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/koulutus>

Maahanmuuttajien kotoutumispalvelut

http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kotoutumispalvelut/index.html

Maahanmuuttajien työllistyminen

<https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maahanmuuttajien+ty%C3%B6llistyminen+10022014.pdf>

Maahanmuuttajat yrittäjinä

http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-10-26_001.html

Tietoa työstä ja yrittäjyydestä eri kielillä

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/tyo-ja-yrittajyys>

KOLMANNEN SEKTORIN KOTOUTTAMISTYÖ

Esimerkkejä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyöstä kotouttamisessa

http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/3830/Kumppanuutta_kotouttamisen_kentilla.pdf

Kolmannen sektorin kotouttamistyön hyvät käytännöt

http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/tyon_tueksi/hyvät_kaytannot/3._sektori_alkuvaihe_ja_osallisuus

Tietoa vapaa-ajan aktiviteeteista eri kielillä

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/vapaa-aika>